

LATVIJAS UNIVERSITĀTE JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**LABTICĪBAS PRINCIPA NOZĪME FIZISKĀS
PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESĀ**

MAĢISTRA DARBS

Autors: Kintija Vilcāne

Studenta apliecības Nr.: kv18082

Darba vadītājs: Mag.iur. Gaidis Bērziņš

RĪGA 2020

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma “Labticības principa nozīme fiziskās personas maksātspējas procesā”.

Latvijā fiziskās personas maksātspējas procesa ietvaros, izpildot saistību dzēšanas plānu, personu var atbrīvot no atlikušajām nedzēstajām saistībām, ja tā ir bijusi godprātīga un savus pienākumus pildījusi labā ticībā.

Šī darba mērķis ir, analizējot tiesu praksi, izvērtēt “godprātīgs parādnieks” nostādnes aktualitāti un vai būtu iespējams likumā noregulēt iespēju negodprātīgam parādniekam, pasludināt fiziskās personas maksātspējas procesu un saistību dzēšanas plāna izpildes rezultātā dzēst daļu parādsaistību, bet piemērojot citus noteikumus. Darba ietvaros tiek meklēti problēmjaucājumi un piedāvāti to risinājumi.

Atslēgvārdi: fiziskās personas maksātspējas process, Maksātspējas likums, labas ticības princips, godprātīgs parādnieks, negodprātīgs parādnieks

ANNOTATION

The name of the Master's work is "Principle of good faith in the insolvency of a natural person".

In Latvia, in the context of insolvency proceedings of a natural person when executing a plan for extinguishing obligations, a person may be released from the remaining unextinguished obligations if it has been in good faith and has performed his or her duties in good faith.

The goal of this work is to analyse the case-law to assess the state of the “fair debtor” framework and whether it would be possible to regulate in law the possibility of a dishonest debtor, to declare a natural person's insolvency proceedings and to delete part of the debt as a result of the fulfilment of the netting plan, while applying other provisions. The work looks for challenges and offers solutions to them.

Keywords: Individual insolvency process, Insolvency Law, Principles of Good Faith, Honest debtor, Dishonest debtor

SATURS

IEVADS	5
1. LABTICĪBAS PRINCIPA JĒDZIENS UN NOZĪME IKDIENĀ	8
1.1. Labticības un labas ticības jēdziena nošķiršana	8
1.2. Labas ticības principa nozīme saistību izpildē.....	10
2. LABAS TICĪBAS PRINCIPA IZPAUSMES PARĀDNIĒKA MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA STADIJĀS	17
2.1. Maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšana	17
2.2. Bankrota procedūras ietvaros	28
2.3. Saistību dzēšanas procedūras ietvaros	34
3. TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESS FIZISKAI PERSONAI.....	40
4. MAKSĀTNESPĒJAS PROCESS NEGODPRĀTĪGAM PARĀDNIĒKAM	45
SECINĀJUMI	52
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	55

IEVADS

Fiziskās personas maksātnespējas process Latvijas teritorijā pēc neatkarības atgūšanas kļuva iespējams salīdzinoši nesen, kopš 2008. gada 1. janvāra, kad spēkā stājās Maksātnespējas likuma pirmā redakcija, kura nu jau ir piedzīvojusi vairākkārtējus grozījumus.

Tēmas aktualitāte ir pamatojama ar to, ka Latvijā fiziskās personas maksātnespējas process ir salīdzinoši jauns tiesību institūts, kas paver personai iespējas atbrīvoties no parādsaistībām, kuras tā nespēj nokārtot, un saņemt “otro iespēju”. Savukārt, šis process piešķir personai privilēģijas, kuru iegūšanas rezultātā cieš parādnieka kreditori, tāpēc, lai izietu šo procedūru un pienācīgā kārtā atbrīvotos no parādsaistībām, parādniekam ir jāievēro Maksātnespējas likuma noteikumi, jāpilda tajā noteiktie pienākumi un pienācīgā kārtā jāizlieto tiesības. Likuma anotācijā ir noteikts, ka “otrā iespēja” tiek dota tikai godprātīgiem parādniekiem, bet tiesu praksē ir vērojami daudzi gadījumi, kad parādnieks tiek atbrīvots no saistībām kaut gan nav bijis labticīgs. “Īpaši mūsdienu individuālās kreditēšanas kontekstā ar agresīvu reklāmu un datorizētu kredīta vērtēšanu izsmalcinātie institucionālie kreditori ir daudz labākā situācijā nekā vairums kredītņēmēju, lai pārvaldītu neizbēgamos saistību neizpildes un parādu satraukuma riskus. Maksātnespējas režīms var mudināt kreditorus iesaistīties atbildīgākā kredīta parakstīšanā un aizdevuma pagarināšanā, koncentrējot pārāk agresīvu kredīta lēmumu riskus pašiem aizdevējiem.”¹ Šobrīd juridiskajā literatūrā tiek pausti priekšlikumi par to, ka paredzēt likumā iespēju atbrīvot no parāda saistībām arī negodprātīgu parādnieku. Tādējādi veicinot sabiedrības pārstāvju izkļūšanu no ēnu ekonomikas un atjaunot darbspēju, veicinot personas izaugsmi un vēlmi gūt lielākus ienākumus, nebaidoties, ka viss nopelnītais tiks novirzīts kreditoru prasījumu segšanai, tāpēc ir nepieciešams izpētīt un noskaidrot vai parādnieka labticība un godprātība joprojām ir prioritāra maksātnespējas procesā.

Galvenais darba izpētes objekts ir labticības principa nozīme fiziskās personas maksātnespējas procesā.

¹ The World Bank. Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons. 2013, p. 64, par 192. Pieejams:

https://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf [aplūkots: 12.03.2020]

Pētījuma priekšmets ir maksātnespējas likumā definētā labticības principa izpausmes un nozīme tiesu praksē attiecībā uz parādnieku un ar likumu noteikto pienākumu veikšanu.

Sekojoši, **darba mērķis** ir gūt izpratni par labticības principa nozīmi maksātnespējas procesā, izpētot labticības piemērošanu tiesu praksē un to kādu lomu tas spēlē gan Latvijā, gan ārvalstīs, darba gaitā izdarot secinājumus vai būtu nepieciešami Maksātnespējas likuma grozījumi apgrūtinot procesu, padarot to mazāk pieejamu personām uz kurām gulst parādu slogs vai tieši pretēji atvieglojot procesu un padarot to pieejamāku.

Līdz ar to **darba uzdevumi** ir:

1. Izpētīt maksātnespējas likumā definētā labticības principa jēdzienu;
2. Izpētīt labas ticības principa nozīmi saistību izpildē;
3. Izpētīt labas ticības principa ievērošanas nozīmi uzsākot maksātnespējas procesu un to atspoguļojumu praksē;
4. Izpētīt labticības principa ievērošanas nozīmi bankrota procedūras ietvaros un to atspoguļojumu praksē;
5. Izpētīt labticības principa ievērošanas nozīmi saistību dzēšanas procedūras ietvaros un to atspoguļojumu praksē;
6. Izpētīt kāda ir nostāja citās valstīs pret parādnieka godprātību;
7. Izvērtēt nepieciešamību grozīt Maksātnespējas likumu;
8. Meklēt problēmjautājumus un piedāvāt to risinājumus.

Darbā autore izmantoja sekojošas **pētnieciskās metodes**:

1. analītisko metodi – izvērtējot un analizējot darbā izmantotos literatūru avotus, normatīvos tiesību aktus, tiesu spriedumus un lēmumus;
2. salīdzinošo metodi – salīdzinot starpvalstu regulējumus un tiesu praksi;
3. deduktīvo (dedukcijas) metodi – analizējot, secinot un nākot klajā ar priekšlikumiem un secinājumiem par Maksātnespējas likuma iespējamajiem grozījumiem.

Darbā autore arī balstījās uz savu gūto personīgo pieredzi.

Maģistra darbs sastāv no četrām nodaļām un piecām apakšnodaļām. Pirmajā nodaļā tiks analizēta labticības un labas ticības principa nošķiršana, kā arī to nozīme saistību izpildē, otrajā nodaļā tiks analizēta labas ticības principa ievērošana nozīme maksātnespējas procesa stadijās (pasludinot fiziskās personas maksātnespējas procesu, bankrota procedūras un saistību dzēšanas procedūras ietvaros), savukārt, trešajā nodaļā tiks aplūkota tiesiskā aizsardzības procesa piemērošana fiziskajām personām. Visbeidzot,

maģistra darba ceturtajā nodaļā tiks pētīta iespēja paredzēt negodprātīgam parādniekam piemērot fiziskās personas maksātneģpējas procesu un rezultātā dzēst parādu saistības.

1. LABTICĪBAS PRINCIPA JĒDZIENS UN NOZĪME IKDIENĀ

1.1. Labticības un labas ticības jēdziena nošķiršana

Darba autores izpētīja vai Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktā noteiktais labticības princips ir tas pats, kas Civillikuma 1. pantā minētā “laba ticība” vai tomēr principa nosaukums ir neprecīzs un neatbilst tam piešķirtajām funkcijām.

Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktā, kā viens no maksātnespējas procesa principiem ir noteikts labticības princips. Principa skaidrojumā ir atsauce uz pienākumu un tiesību izmantošanu labā ticība. Darba autore uzskata, ka nepieciešams noskaidrot vai likumdevējs ir precīzi izvēlējis principa definējumu.

“Tiesību zinātnē Civillikuma 1. pantā lietotais jēdziens “laba ticība” ir atzīts par ģenerālklausulu – normatīva rakstura jēdzienu, kam raksturīga īpaši kvalificēta nenoteiktības pakāpe.”² “Lai gan vārdiski ar “labu ticību” ir saprotama subjektīva pārlicība, šāda “labas ticības” ģenerālklausulas izpratne būtu kļūdaina. Tā, pirmkārt, uzskatot, ka CL 1. pants uzliek tiesību subjektam par pienākumu rīkoties saskaņā ar savu individuālo izpratni par to, kas ir labi un kādas ir pieļaujamās rīcības robežas, CL 1. pants būtu praktiski nepiemērojama tiesību norma.”³

Labticības jēdziens plaši tiek izmantots lietu tiesībās. Civillikuma 978. pants nosaka, ka “kas, nebūdams nomnieks, lietotājs u.t.t., apsēj vai apstāda svešu zemi, tas, ja viņš to izdarījis labticīgi, var prasīt, lai zemes īpašnieks viņam atlīdzina nepieciešamos un derīgos izdevumus, kādus viņš taisījis augļu iegūšana.”⁴ Minēto pantu darba autore aplūkoja, jo pantā ir izmantota atsauce uz labticību un šī panta komentāri ievieš skaidrību, kas ir domāts ar minēto terminu. Civillikuma 978. panta komentāros noteikts, ka “noteikumi piemērojami labticīgam sējējam un stādītājam, t.i., personai, kura iespējusi sēklu vai iestādījusi augus svešā zemes gabalā, atvainojami maldoties, ka viņai ir tiesības to darīt”⁵. Iepriekš minētais noved pie jēdziena “atvainojama maldība”, kura skaidrojums ir sniegts Civillikuma 970. panta komentāros, kur noteikts, ka “maldīgajai pārlicībai par minētās

² Slicāne, E. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds. 06.02.2007. Nr. 6 (459), 1. lpp.

³ Ibid, 2. lpp.

⁴ Civillikums. LR likums. Valdības Vēstnesis. Pieņemts: 28.01.1937., [06.12.2019. red.].

⁵ A.Grūtups, E.Kalniņš. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2002, 103.-104. lpp.

tiesības esamību jābūt atvainojamai, tāpēc par labticīgu ēkas cēlēju nav uzskatāms tas, kuram konkrētā gadījuma apstākļos bija pietiekams pamats šaubīties par minētās tiesības esamību, kā arī tas, kuram, ievērojot tādu uzmanību un rūpību, kāda konkrēta gadījuma apstākļos būtu taisnīgi no viņa prasāma, vajadzēja zināt, ka viņam nav tiesības veikt būvdarbus”⁶. No minētā izriet, ka par atvainojamu maldību uzskatāms, ja persona nezināja un nevarēja zināt par savām tiesībām. Arī juridiskajā literatūrā ir pausts viedoklis, ka “labticība ir nevis tiesiski ētisks princips, bet gan subjektīvs intelektuāls elements – personas maldīga pārliecība par kādu faktu esamību vai neesamību. Citiem vārdiem, labticība ir tiesisku trūkumu nezināšana bez vainas.”⁷

“Labticības jēdzienam un labas ticības principa ir ne tikai dažāds saturs, bet arī atšķirīgas funkcijas. Ja ar labas ticības principa palīdzību likumdevējs ir gribējis sekmēt savstarpēju lojalitāti un godīgumu civiltiesiskajā apgrozībā, tad labticīgu trešo personu aizsardzības mērķis ir nodrošināt civiltiesiskās apgrozības stabilitāti.”⁸ Arī šis viedoklis liek domāt par to vai ir korekti izmantot divus dažādus terminus viena principa definēšanai, ja abiem iepriekš minētajiem terminiem ir dažādas nozīmes tiesiskajā telpā.

“Turklāt “labas ticības” ģenerālklausula ir ievietota pašā CL sākumā – 1. pantā. Tādējādi likumdevējs ar “labas ticības” ģenerālklausulas izvietojumu ir uzsvēris šīs ģenerālklausulas īpašo nozīmi taisnīguma nodrošināšanai privāttiesiskajā apgrozībā. Minētā iemesla dēļ ir pamats secinājumam, ka pamatkritērijs “labas ticības” ģenerālklausulas konkretizēšanai ir vispārējās taisnīguma prasības. Līdz ar to, vērtējot personas rīcības atbilstību labai ticībai, ir jāizvērtē, vai personas rīcība atbilst vispārējām taisnīguma prasībām.”⁹ Darba autore uzskata, ka likumdevējs ir neprecīzi izvēlējis principa definējumu Maksātnešpējas likumā, kaut vai, paskaidrojot to, ir norādītā atsauce uz “labu ticību”, bet analizējot juridisko literatūru var noprast, ka minētā principa definējums var novest pie neprecīzas normas piemērošanas un nepamatotu atsaukšanos uz to. Tomēr Maksātnešpējas likuma mērķis, cita starpā, ir dot iespēju godprātīgam parādniekam atbrīvoties no parādsaistībām, ja ir izpildītas visas likumā noteiktās prasības. Darba autore uzskata, ka parādniekam, kam tiek dota iespēja būtu jārikojas pēc vispārīgām taisnīguma prasībām un uzsākot procedūru jābūt zināmām tās prasībām un noteikumiem,

⁶ A.Grūtups, E.Kalniņš. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2002, 91. lpp.

⁷ Balodis K. Labas ticības princips mūsdienu Latvija civiltiesībās. Jurista Vārds. 03.12.2002. Nr.24 (257), 2. lpp.

⁸ Slicāne. E. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista Vārds. 06.02.2007. Nr.6 (459), 2. lpp.

⁹ Ibid, 1. lpp.

nevis neizpildot pienākumus atsaukties uz labticību, kas, kā iepriekš ir noskaidrots, ir tiesisku trūkumu nezināšana bez vainas. “Ņemot vērā vienu no fiziskās personas maksātnespējas procesa mērķiem – godprātīga parādnieka atbrīvošanu no atlikušajām saistībām, fiziskās personas maksātnespējas process bez labas ticības principa ievērošanas nemaz nav iespējams.”¹⁰ Pamatojoties uz iepriekš izklāstīto, darba autore uzskata, ka Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktā minētais principa definējums “labticības princips” nav piemērots un neatbilst Maksātnespējas likuma būtībai un mērķim. Līdz ar to, darba autore uzskata, ka nepieciešams veikt grozījumus likumā un “labticības principu” nodefinēt, atbilstoši tam piešķirtajai jēgai, par “labas ticības principu”, lai neradītu problēmas principa interpretācijā.

1.2. Labas ticības principa nozīme saistību izpildē

Maksātnespējas likuma 6.panta 8.punktā ir definēts labticības princips, kurā ir noteikts, ka “procesā iesaistītajām personām savas tiesības jāizmanto un pienākumi jāizpilda labā ticībā. Parādnieks un kreditors nedrīkst izmantot procesu, lai netaisnīgi iedzīvotos”¹¹. Iepriekšējā nodaļā darba autore ir norādījusi uz formulējuma neatbilstību likumā nostiprinātajām funkcijām un uzskatu veikt grozījumus likumā. Kā arī 2009. gada 3. decembra likumprojekta anotācijā noteikts, ka “ar fiziskās personas maksātnespējas procesu ieviešanu tika plānots nodrošināt, ka godprātīgām fiziskajām personām, kas ekonomisku vai sociālu apstākļu dēļ būs kļuvušas maksātnespējīgas, tiek dota „otrā” iespēja.”¹² “Jāņem vērā, ka fiziskās personas maksātnespējas process nav tikai otrās iespējas sniegšana maksātnespējīgajam parādniekam, bet tam ir arī “audzinoša” funkcija.”¹³ Kā arī likumprojekta anotācijas tekstā ir noteikts, ka “Fiziskās personas maksātnespējas process ir tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura ietvaros tiek realizēta parādnieka manta un segti kreditoru prasījumi, ievērojot kreditoru kopuma intereses. Labticīgam parādniekam, kura manta un ienākumi nav pietiekami visu saistību segšanai,

¹⁰ Bērziņš G. Fiziskās personas maksātnespējas process. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2018, 34. lpp.

¹¹ Maksātnespējas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 26.07.2010., 1 24 (4316), 06.08.2010.

¹² Likumprojekta “Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument#b> [aplūkots: 21.05.2019]

¹³ G. Bērziņš. Maksātnespējas problēma. Kur mums jāvirzās šajā jomā? Pieejams: <http://www.tb.lv/quadimus/gaidis-berzins-maksatnespejas-problema-kur-mums-javirzas-saja-joma> [aplūkots: 23.05.2019]

tiek dota iespēja tikt atbrīvotam no nenokārtotām saistībām”.¹⁴ No iepriekš minētā izriet, ka vismaz teorētiski fiziskās personas maksātnespējas process ir paredzēts tikai personām, kas apzinīgi izmantojušas savas tiesības un pildījuši savus pienākumus labā ticībā pirms maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanas tiesā kā arī procesa ietvaros. Lai gan nepieciešams norādīt uz to, ka persona nonākšana maksātnespējas stāvoklī liek aizdomāties kā persona, kas rīkojusies labā ticībā un kā krietns un rūpīgs saimnieks varēja nokļūt šādā situācijā. Sekojoši, nepieciešams arī pievērst uzmanību parādnieka rīcībai pirms maksātnespējas procesa. “Saskaņā ar tiesību doktrīnā norādīto – laba ticība nozīmē to, ka katram savas subjektīvie pienākumi jāpilda, ievērojot citu personu pamatotas intereses.”¹⁵ Apskatāmajā gadījumā sanāk, ka Parādniekam savi pienākumi jāpilda ievērojot kreditoru intereses.

Maksātnespējas likumā ir noteikti divi maksātnespējas procesa veidi – Juridiskās personas maksātnespējas process un fiziskās personas maksātnespējas process. “Fiziskās personas un juridiskās personas maksātnespējas process atšķiras savā būtībā. Galvenā abu maksātnespējas procesu atšķirība izriet no to mērķa. Proti, juridiskās personas maksātnespējas procesa mērķis ir kreditoru prasījumu apmierināšana pēc iespējas lielākā apmērā, kā rezultātā juridisko personu likvidē, savukārt fiziskās personas maksātnespējas procesa mērķis papildus saistību izpildei ir dot iespēju parādniekam tikt atbrīvotam no atlikušajām parādsaistībām un atjaunot maksāspēju. Līdz ar to fiziskās personas maksātnespējas procesā papildus kreditoru apmierināšanai to prasījumos ir paredzēti arī audzinoša rakstura tiesiskie pasākumi, lai persona apzinātos savu atbildību un nopelnītu saistību dzēšanu.”¹⁶ “Maksātnespējas politikas virsmērķis ir sekmēt komercdarbības un iedzīvotāju ekonomisko aktivitāti, veicināt pievilcīgas uzņēmējdarbības vides veidošanu un investīciju piesaisti. Maksātnespējas politikas mērķis ir veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksāspējas atjaunošanu. [..]

¹⁴Likumprojekta “Maksātnespējas likums” anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument#b> [aplūkots: 21.05.2019]

¹⁵ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 34. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

¹⁶ Fiziskās personas maksātnespējas process. Parādniekam jābūt godprātīgam (II). Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/302869-fiziskas-personas-maksatnespejas-process-paradniekam-jabut-godpratigam-ii-2019> [aplūkots: 11.06.2019]

fiziskās personas maksātnespējas procesa politikas apakšmērķis ir dot labticīgai fiziskai personai jaunu iespēju/sākumu "fresh start" un atbalstu, nonākot finansiālās grūtībās.”¹⁷

“Kā liecina Latvijas tiesu prakse, parādnieka negodprātība parasti tiek vērtēta:

- 1) atsaucoties uz fiziskās personas maksātnespējas procesa kā tiesību institūta ieviešanas mērķi dot “otro” iespēju godprātīgam parādniekam, kas ekonomisku vai sociālu apstākļu dēļ kļuvis maksātnespējīgs,
- 2) atsaucoties uz Maksātnespējas likuma 130.pantā un/vai 153.pantā noteiktajiem ierobežojumiem (taču norādāms, ka tiesu prakse šo ierobežojumu piemērošanā nereti ir ļoti neviennozīmīga),
- 3) atsaucoties uz labas ticības principu (lielākoties – Maksātnespējas likuma 6.panta 8.punktu, un dažkārt arī Civillikuma 1.pantu).”¹⁸

Autore uzskata, ka arī ir jāaplūko labas ticības principa un personas godprātība saistību izpildē, jo dotajā brīdī ir ļoti pieejami tautā dēvētie “ātrie kredīti”, kā arī šobrīd vairākas “kapitālsabiedrības, kuras saņēmušas speciālu atļauju (licenci) patērētāja kredītēšanas pakalpojuma sniegšanai”¹⁹, piedāvā izsniegt kredītus personām, kurām ir zemi oficiālie ienākumi vai vispār to nav, kā arī personām ar sabojātu kredītvēsturi. Valstī, kurā minimālā mēnešalga uz 2019. gadu ir 430 EUR, bet dzīvošanas izmaksas krietni pārsniedz šo summu, un mūsdienās cilvēki ir pieraduši dzīvot pāri saviem līdzekļiem, liekas diez gan vilinoši šo kredītētāju piedāvājumi un cilvēki, neapsverot riskus, iesaistās šajās saistībās, kas pārsvarā noved pie fiziskās personas maksātnespējas. Autore uzskata, ka dotajā situācijā, izvērtējot parādnieka parādsaistības, kas veidojušās slēdzot darījumus par naudas aizņēmumu, būtu arī jāvērtē vai persona ir ievērojusi atbildīgas aizņemšanās principu. Tāpēc ir nepieciešams izvērtēt vai personas vispār ir aizdomājušās un aptvērušas kādas sekas radīsies pēc šādām darbībām vai, slēdzot līgumu, jau apzinājās, ka nespēs pildīt savas saistības attiecībā pret kreditoru, kas nozīmētu, ka persona ir rīkojusies pretēji labai ticībai, kas ir pretrunā Civillikuma 1. pantam, kurš nosaka, ka “tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības”. Kā arī literatūrā ir noteikts, ka “labas ticības principa novietojums Civillikuma 1.pantā precīzi norāda uz normu iztulkošanas nozīmi,

¹⁷ Ministru kabineta 21.09.2016. rīkojums Nr. 527 “Par Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādņem 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu”. Pieņemts:21.09.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/284925-par-maksatnespejas-politikas-attistibas-pamatnostadnem-2016-2020-gadam-un-to-istenosanas-planu> [aplūkots: 23.05.2019]

¹⁸ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 34. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

¹⁹ Patērētāju aizsardzības likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 18.03.1999., [24.12.2019. red.]

saskaņā ar šo principu un kalpo arī kā norādījums personām, ka tikai rīcība pēc labas ticības rada tiesības uz likuma aizsardzību.”²⁰ Sekojoši no iepriekš minētā izriet, ka persona, kas rīkojusies negodprātīgi, nevar izmantot tiesiskās aizsardzības procedūras, kuras paredz likumi, dotajā situācijā – iziet maksātnespējas procedūru un tikt atbrīvotam no parādsaistību sloga.

“Protī, mūsdienās vispārēji tiek atzīts, ka šis princips ir piemērojams ne tikai darījumu tiesiskajās attiecībās, bet privāttiesībās kopumā, kā arī ar zināmiem ierobežojumiem citās tiesību nozarēs. Un tāpēc labas ticības princips zinātnieku vidū tiek uzskatīts par vienu no vērtīgākajiem un svarīgākajiem principiem privāttiesiskajās attiecībās.”²¹

“Civillikuma 1.pants palīdz novērst gadījumus, kad civiltiesību subjekti savas tiesības izmanto vai pienākumus izpilda neattaisnojamā veidā vai neattaisnojamu mērķu sasniegšanai, rīkodamies pēc likuma vai tiesiskā darījuma burta, taču pretēji tā patiesajiem mērķiem. Tāpēc saskaņā ar labas ticības principu personai var tikt liegta subjektīvo tiesību īstenošana vai pat subjektīvo pienākumu izpilde, ja izrādās, ka otras puses pretējās intereses saskaņā ar likuma mērķi un konkrētās lietas apstākļiem ir atzīstamas par svarīgākām. Šādā gadījumā tiesisku aizsardzību bauda otra puse, kuras intereses tiek atzītas par pamatotām un aizsargājamām. Labas ticības principa pamatā ir atziņa, ka tiesību izmantošanā un pienākumu izpildē katram subjektam ir jāievēro noteiktas ētiskas robežas, kuru pārkāpšanas gadījumā viņš nebauda tiesisku aizsardzību. Plašākā nozīmē labas ticības principa mērķis ir veicināt savstarpēju lojalitāti un godīgumu civiltiesiskajā apgrozībā.”²² “CL 1. p. mērķis ir novērst to nepilnību, kas immanenta katra cilvēka (arī likumdevēja) vārdam, kā domas iemiesojumam, kā arī apkarot nesaskaņu, kas bieži izceļas starp likumā paredzētiem tipiskiem interešu konfliktiem un faktiskiem interešu konfliktiem dzīvē. CL 1.p. radīts, lai apkarotu formālu tiesību izlietošanu cita mērķa sasniegšanai nekā tas, ko attaisno likuma vai darījuma īstais mērķis, par kādu uzskatāms tas mērķis, ko pēc labas ticības (ieraduma, lietas apstākļiem u.t.t.) interesenti dibināti varēja uzskatīt par aizsargājamu. CL gala mērķis ir aizsargājamu interešu taisna izlīdzināšana.”²³ Sekojoši, labas ticības princips ir piemērojams, lai aizpildītu likuma robu.

²⁰ Krons M. Civillikuma pirmais pants. Jurista vārds . 21.12.2010. Nr. 51.

²¹ Balodis K. Labas ticības principa loma mūsdienu Latvijas civiltiesībās // Likums un tiesības, 2002, 4 sēj., nr. 9 (37), 282. lpp

²² Bērziņš G. Fiziskās personas maksātnespējas process. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2018., 34. lpp

²³ Krons M. Civillikuma pirmais pants. Jurista vārds . 21.12.2010. Nr. 51.

Labas ticības principa pārkāpums var izpausties arī no kreditora puses kā viltus, maldība un spaidi pie darījuma noslēgšanas, ko regulē Civillikuma ceturtais daļas trešajā apakšnodaļā, kur tiek runāts par gribas īstumu, bet šajā darbā autore ir koncentrējusies tieši uz labas ticības pārkāpumu no parādnieka puses.

Apskatāmajā situācijā var piesaukt ar vispārējo principu “pacta sunt servanda”, kas ir iekļauts Civillikuma 1587.pantā, kas nosaka, ka tiesīgi noslēgts līgums uzliek līdzējam pienākumu izpildīt apsolīto, un ne darījuma sevišķais smagums, ne arī vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod vienai pusei tiesību atkāpties no līguma, kaut arī atlīdzinot otram zaudējumus. Atsaucoties uz iepriekš tekstā minēto par to, ka parādnieki iespējams slēdz darījumus ar iepriekšēju domu tos nepildīt, darba autore vēlas norādīt, ka minētais likuma pants neparedz atkāpties no tā pildīšanas pat darījuma sevišķā smaguma dēļ. Likuma panta komentāros ir noteikts, ka “līgums var izrādīties neizdevīgs, kādai no pusēm grūti izpildāms, varbūt pat varētu lietot pasaulē izplatītu vārdu – “paverdzinošs”. Taču puse ir piekritusi, uzņēmusies tādu līgumu pildīt”²⁴, no kā izriet, ka pusei ir jāpilda līgums saskaņā ar tā noteikumiem. Maksātnespējas likums šādā gadījumā ir pretrunā ar šo pantu un dod parādniekam īpašas privilēģijas, kas, savukārt, nebūtu taisnīgi pret kreditoru, ja jebkurai persona gan godprātīga, gan negodprātīga būtu atļauts izmantot likumā noteiktās privilēģijas. Tāpēc arī Maksātnespējas likums ir paredzēts tiem kuri ievēro labas ticības principu, lai neradītu netaisnības valstī. Kaut gan grozot likumu, atvieglot maksātnespējas procedūras pasludināšanas kritērijus un padarot procesu pieejamu jebkurai personai būtu iespējams izskaust neapdomīgo patēriņa kredītu izsniegšanu, jo “ātro kredītu devēji” apzinātos, ka, sniedzot kredītus “pa labi un pa kreisi” un neizvērtējot personu maksātspēju, paši nonāktu maksātnespējas situācijā, kas novestu pie bankrota. Savukārt, šādas procedūras ieviešana valstī radītu tiesisko nihilismu.

Maksātnespējas likuma 144.pants paredz administratoram tiesības apstrīdēt parādnieka darījumus, ja ir kāds no šī paša likuma 153.pantā minētajiem saistību dzēšanas procedūras piemērošanas ierobežojumiem. Sekojoši, ja:

1) parādnieks pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas vai maksātnespējas procesa laikā ir slēdzis darījumus, kuru rezultātā kļuvis maksātnespējīgs vai radījis zaudējumus kreditoriem, turklāt viņš apzinājās vai viņam vajadzēja apzināties, ka šādu darījumu slēgšana var novest līdz maksātnespējai vai zaudējumu radīšanai kreditoriem;

²⁴ Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtais daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcija. 118. lpp.

2) parādnieks ir sniedzis apzināti nepatiesu informāciju par savu mantisko stāvokli un slēpis savus patiesos ienākumus;

3) parādnieks nepilda bankrota vai saistību dzēšanas procedūrā paredzētos pienākumus, būtiski apgrūtinot maksātnespējas procesa efektīvu norisi.

No iepriekš uzskaitītajiem pirmajiem diviem saistību dzēšanas procedūras piemērošanas ierobežojumiem secināms, ka ir svarīga un vērtējama parādnieka laba ticība un godprātība arī periodā pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, bet likums paredz šīs parādnieka darbības izvērtēt procesa laikā, tāpēc šīs normas sīkāk tiks apskatītas darba nākamajā nodaļā.

“Ņemot vērā Pasaules veselības organizācijas 2020. gada 11. marta paziņojumu, ka Covid-19 ir sasniegusi pandēmijas apmērus”²⁵ ar Ministru kabineta 2020. gada 12. marta rīkojumu Nr. 103 visā valsts teritorijā ir izsludināta ārkārtējā situācija. Ievērojot situāciju, ir izteikti aicinājumi kreditoriem būt saprotošiem un pretimnākošiem attiecībā uz saistību izpildi. Darba autore savā darba vietā ir saņēmusi vairāku fizisko personu iesniegumus ar lūgumiem atlikt saistību izpildi, samazināt parāda apmēru vai noslēgt vienošanās par parāda samaksu daļā. Vērtējot minētos iesniegumus, tika konstatēts, ka personas iesniegumos atsaucas vienīgu uz ārkārtas situāciju vai vispārīgi uz darba zaudēšanu ārkārtas situācijas dēļ, bet nepievieno dokumentus, kas to apliecinātu. Kā arī, vairumā gadījumu, parādnieki neveica izrakstīto rēķinu apmaksu daļā vai pilnā apmērā un parādi bija izveidojušies pirms pandēmijas. Šāda rīcība norāda uz sabiedrības indivīdu negodprātību un vēlmi izmantot situāciju negodprātīgos nolūkos. Darba autore uzskata, ka šāda rīcība ir pretrunā labai ticībai. Personas godprātība saistību izpildē izpaužas arī kārtējo rēķinu apmaksas disciplīnā, kas sevī var iekļaut maksu par komunālajiem pakalpojumiem, īri, telefonsarunām, kā arī, ja personai ir jāveic uzturlīdzekļu maksājumi. Gadījumos, kad parādnieks kavē maksājumus, par rīcību labā ticībā var tikt uzskatīts savlaicīgs paziņojums kreditoram vai vēlme risināt situāciju pirms parāda rašanas.

Par rīcību labā ticībā arī nevar uzskatīt gadījumus, kad persona iegādājusies nekustamo īpašumu, neveic tā ierakstīšanu zemesgrāmatā, lai kreditori nevarētu vērst piedziņu uz tiem. Kā arī ir gadījumi, kad tuvinieka nāves gadījumā parādniekam pienākas mantojums, bet viņš nesteidzas to pieņemt un noformēt attiecīgos dokumentus, tieši tā paša iemesla dēļ, kas minēts iepriekšējā situācijā.

²⁵ Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. Pieņemts: 12.03.2020., 103., Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2020/51A.1> [aplūkots: 19.04.2020]

Darba autore norāda, ka labas ticības neievērošana saistību izpildē ikdienā izpausmes ir daudz plašākas nekā tikai patiesas informācijas nesniegšana kreditoriem slēdzot līgumus, vai pēc to noslēgšanas – nepildīšana. Uz parādnieka godprātību var norādīt pat sīkākās nianse ikdienas gaitās. Mūsdienās aktuāli ir pasūtīt preces no interneta, patērētājs uzticas, ka veicot samaksu, pārdevējs mums preci nosūtīs un ka tā tik saņemta. Gadījumos, kad iespējams iegādāties preci ar pēcapmaksu, pārdevējs uzticas, ka apmaksā tiks veikta. Jebkura darījuma pamats ir laba ticība - ticība, ka darījums kā tāds notiks.

2. LABAS TICĪBAS PRINCIPA IZPAUSMES PARĀDNIKA MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA STADIJĀS

2.1. Maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšana

Iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu tiesā parādniekam likumā ir noteikti vairāki pienākumi, kas ir jāskata saistībā ar labas ticības principu un parādnieka godprātību. Uz minēto procesa stadiju attiecas Maksātnespējas likuma 129. un 130. pantā minētais un Civilprocesa likuma 363.²³ pantā noteiktais. “Netieši parādnieka godprātības kritērijs ir iekļauts vairākās Maksātnespējas likuma tiesību normās, piemēram, 5. panta pirmajā daļā, 6., 130. un 153. pantā. Attiecīgi parādnieka godprātība kā būtisks fiziskās personas maksātnespējas procesa elements ir uzsvērtā kā tiesību literatūrā, tā arī tiesu praksē. [...] Tiesu praksē parādnieka (ne)godprātība parasti tiek vērtēta, atsaucoties uz labas ticības principu, dažkārt arī atsaucoties uz fiziskās personas maksātnespējas procesa kā tiesību institūta ieviešanas mērķi dot otro iespēju tikai godprātīgam parādniekam vai konstatējot Maksātnespējas likumā noteiktos fiziskās personas maksātnespējas procesa ierobežojumus.”²⁶

Lai fiziskā persona varētu tikt pasludināta fiziskās personas maksātnespējas process, personai ir jāpiemīt kādai no Maksātnespējas likuma 129. panta pirmajā daļā minētajām pazīmēm:

1) šai personai nav iespēju nokārtot parādsaistības, kurām iestājies izpildes termiņš, un parādsaistības kopā pārsniedz 5000 euro;

2) sakarā ar pierādāmiem apstākļiem šai personai nebūs iespējams nokārtot parādsaistības, kuru izpildes termiņš iestāsies gada laikā, un parādsaistības kopā pārsniedz 10 000 euro;

3) šai personai nav iespēju nokārtot parādsaistības, no kurām vismaz vienas parādsaistības pamatā ir neizpildīta blakus saistība vai solidāra saistība starp parādnieku un šā likuma 131. panta pirmās daļas 1. un 2. punktā noteiktajām personām, ja tā pārsniedz 5000 euro.

Lai tiktu konstatētas minētās pazīmes personai ir jābūt labticīgai un godprātīgi jānorāda gan visi savi kreditori un parādsaistību apmērs. Savukārt Latgales apgabaltiesas Civillietu kolēģija savā spriedumā noteica, “ka, izvērtējot pieteikumu par fiziskās

²⁶ Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. C33450917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 02.03.2020]

personas maksātnespējas procesa pasludināšanu, tiesai jānoskaidro, vai persona ir maksātnespējas subjekts un jāpārbauda, vai saskaņā ar lietā esošajiem pierādījumiem pastāv maksātnespējas procesa pazīme (Maksātnespējas likuma 127. panta pirmā daļa, 129. panta pirmā daļa). Minētais atbilst judikatūrā nostiprinātajai atziņai, ka tiesai jāaprobežojas ar formālu Maksātnespējas likuma 129. panta pirmajā daļā noteikto maksātnespējas pazīmju konstatējumu. Ja persona ir maksātnespējas subjekts un attiecībā uz viņu tiek konstatēta maksātnespējas pazīme, ir jāpasludina maksātnespējas process, bet visu apstākļu, kas saistīti ar maksātnespējīgās personas mantisko stāvokli, noskaidrošana atbilstoši Maksātnespējas likumā noteiktajai kompetencei ir administratoram.”²⁷ No minētā sprieduma izriet, ka tiesai nav jāvērtē parādnieka rīcība labas ticības principa ietvaros, tai vienkārši jākonstatē pazīmes esamība. Darba autore uzskata, ka tieši šāda prakse ir novedusi pie tā, ka maksātnespējas procesi bieži tiek izbeigti nedzēšot parādnieka saistības, tālākā maksātnespējas procesā tiek konstatēta parādnieka negodprātība. Autore uzskata, ka, lai padarītu maksātnespējas institūtu efektīvāku un atbilstošāku tā radīšanas būtībai – “otrās iespējas došanai godprātīgiem parādniekiem”, tiesai būtu jāpiešķir kompetence vērtēt arī parādnieka parādsaistību rašanās iemeslu un labu ticību slēdzot darījumus. Sekojoši darba autore uzskat, ka lietderīgi būtu atjaunot Maksātnespējas likumā normu, kas bija iekļauta redakcijā, kas spēku zaudēja 2010. gada 1. novembrī. “Apstākļi, ka maksātnespējas cēlonis ir šīs personas nodoms vai rupja neuzmanība pēdējo triju gadu laikā pirms maksātnespējas procesa lietas ierosināšanas dienas”²⁸. Sekojoši šis pants paredzētu tiesa pienākumu izvērtēt parādsaistību rašanos, jo tiek iekļauts pie maksātnespējas procesa piemērošanas ierobežojumiem. Šāda pienākuma atjaunošana samazinātu maksātnespējas procesu izbeigšanu, nepiemērojot saistību dzēšanas procedūru un nedzēšot parādnieka saistības, jo jau sākotnēji tiktu konstatēti negodprātīgie parādnieki. “Maksātnespējas procesā iesaistītajām personām, tajā skaitā parādniekam, jā rūpējas par to, lai Maksātnespējas likumā noteiktie pienākumi tiktu izpildīti un piešķirtās tiesības tiktu realizētas atbilstoši likuma mērķim, savlaicīgi, efektīvi, kā arī ievērojot citu personu, tajā skaitā, kreditoru, tiesiskās intereses.

²⁷ Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017. gada 19. maija spriedums Lietā Nr. C26121117 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi> [aplūkots: 29.05.2019]

²⁸Maksātnespējas likums. LR likums. [01.01.2008.-30.06.2009. red.]. Pieejams: https://m.likumi.lv/doc.php?id=166663&version_date=01.01.2008

Maksātnespējas procesa pasludināšana tiesā rada papildus pienākumus fiziskajai personai, kurai šis process ir pasludināts.”²⁹

Maksātnespējas likuma 130. pants nosaka piecus fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas ierobežojumus, kuru rezultātā fiziskās personas maksātnespējas process nav piemērojams vai pārtraucams personai:

1) kura pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir sniegusi apzināti nepatiesu informāciju saviem kreditoriem;

2) kura ir izlietojusi piešķirto kredītu līgumā neparedzētiem mērķiem, un par to ir stājies spēkā kompetentas institūcijas nolēmums kriminālprocesā;

3) kurai pēdējo 10 gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir izbeigts fiziskās personas maksātnespējas process, kura ietvaros dzēstas saistības;

4) pēdējo piecu gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas vai fiziskās personas maksātnespējas procesa laikā ir stājies spēkā kompetentas institūcijas nolēmums kriminālprocesā, ar kuru konstatēts, ka parādnieks ir izvairījies no nodokļu samaksas;

5) kurai pēdējā gada laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir izbeigts fiziskās personas maksātnespējas process, nedzēšot saistības.

Minētajā likuma normā iekļautie vārdi “nav piemērojams” liek noprast, ka iesniedzot fiziskās personas maksātnespējas pieteikumu tiesā, tiesai ir jāvērtē pieteikumā norādītā informācija ņemot vērā 130. pantā minētos kritērijus. Teorētiski kritērijus, kas ir norādīt no otrā līdz piektajam punktam tiesa var pārbaudīt, bet darba autore uzskata, ka pirmajā punktā minēto kritēriju nav iespējams pārbaudīt, jo nepatiesas informācijas sniegšana var izpausties dažādi. Darba autores praksē kreditori ir atsaukušies uz minēto pārkāpumu norādot, ka, piemēram, parādnieks nav informējis kreditoru par aizgādībā esošām personām vai norādījuši uz to, ka parādnieks ir sniedzis nepatiesu informāciju par kredīta/ aizdevuma izmantošanu. Gadījumos ja pieteicējs nav iesniedzis informāciju par kredīta izmantošanu vai kredīta līguma tiesa nevar pārbaudīt to, jo saskaņā ar Civilprocesa likuma 363.²³ pantu pieteicējam nav pienākums iesniegt tiesai informāciju par to kādā veidā izsniegtais kredīts izlietots vai līgumu uz kura pamata tas izsniegts. Minētais likuma pants paredz pienākumu iesniegt dokumentus, kas apliecina tikai parāda saistību izpildes termiņa iestāšanos un to apmēru.

²⁹ Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. C33450917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 03.02.2020]

Maksātnespējas likuma, kas bija spēkā līdz 2010. gada 1. novembrim, 154. panta trešās daļas otrajā punktā norādīts, ka “fiziskā persona maksātnespējas procesa pieteikumam pievieno savas mantas pārdošanas un kreditoru prasījumu apmierināšanas plānu, kas sagatavots atbilstoši šā likuma prasībām”³⁰ un 158. panta septītā daļa nosaka, ka “pēc fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas parādsaistībām, kas netika uzrādītas šīs personas mantas pārdošanas un kreditoru prasījumu apmierināšanas plānā, piemērojamas Civillikuma un Civilprocesa likuma vispārējās normas.”³¹ No minētajām likuma normām izriet, ka nedzēšas tās parādsaistības, kuras parādnieks nav norādījis mantas pārdošanas plānā un kreditoru prasījumu apmierināšanas plānā. Darba autore uzskata, ka būtu nepieciešams apsvērt šādas normas atjaunošanu, jo tas norāda uz parādnieka labas ticības un godprātības izpaušmēm attiecībā pret kreditoriem, jo maksātnespējas procesa izbeigšanas gadījumā, kad tiek dzēstas saistības, kreditori, kuru saistības dzēšas, ir bijuši informēti par maksātnespējas procesu un pilnvērtīgi izmantojuši savas likumā noteiktās tiesības un saņēmuši attiecīgu saistību izpildījumu Savukārt, kreditori kuriem nav bijusi šāda iespēja var īstenot tiesības vispārējā kārtībā. Ja pastāv šāds regulējums, tad parādnieka interesēs ir norādīt visus savus kreditorus, jo rezultātā tas tiktu atbrīvots no saistībām, ko norādījis fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumā un, kas tiktu iekļauti saistību dzēšanas plānā. Šāds regulējums būtu labvēlīgs lielam skaitam kreditoru, jo vairums kreditoru nespēj izsekot līdz maksātnespēju pasludināšanai un kreditoru pieteikšanās termiņam, bet, protams, šo normu būtu nepieciešams modificēt un ieviest atbilstoši šī brīža regulējumam, kas varētu izpausties kā kreditoru informēšana pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas un attiecīgi apliecināšanu dokumentu pievienošana maksātnespējas procesa pieteikumam, kurš iesniedzams tiesā. Šādas normas ieviešana neradītu pārmērīga apjoma papildus darbu ne tiesai, ne administratoram. Sekojoši, parādniekam būtu nepieciešams nosūtīt formālu paziņojumu kreditoriem attiecīgi juridiskai personai, uz to juridisko vai līgumā norādīto korespondences adresi, bet fiziskai personai uz deklarēto adresi, bet, ja tāda nav zināma, tad darījuma dokumenta norādīto korespondences adresi, tādējādi paziņojumā norādot lūgumu kreditoram informēt parādnieku par atlikušo saistību apmēru. Kā darba autore iepriekš norādīja parādniekam sniedzot pieteikumu tiesā tam jāpievieno parāda apmēru

³⁰Maksātnespējas likums. LR likums. [01.01.2008.-30.06.2009. red.]. Pieejams: https://m.likumi.lv/doc.php?id=166663&version_date=01.01.2008

³¹ ibid

apliecinoši dokumenti. Šāda pienākuma uzlikšana parādniekam nesamērīgi neapgrūtinātu procesa norisi, bet, darba autores ieskatos, tikai veicinātu tā efektivitāti.

Darba autore, pētot tiesu praksi, konstatēja gadījumus, kad pretēji iepriekš minētajam apgabaltiesas spriedumam, tiesa neaprobežojās tikai ar formālu maksātnespējas pazīmju konstatēšanu, bet arī vērtē gan parādnieka maksātspēju un vai uz personu attiecas Maksātnespējas likumā noteiktie ierobežojumi. Kā, piemēram, Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2018. gada 4. janvāra spriedumu lietā Nr. C29577917 konstatēja, ka “tiesai ir saprātīgas šaubas par to, ka pieteicēja ir godprātīga finansiālās grūtībās nonākusi parādniece, kuras mantiskais stāvoklis liedz viņai izpildīt uzņemtās saistības un atzīst, ka šāda pieteicējas rīcība drīzāk liecina par vēlmi izvairīties no saistību izpildes. [...] Tiesa konstatē, ka pieteicēja kreditoram ir sniegusi nepatiesu informāciju, ka nav citu ikmēneša kredīta maksājumu, kaut gan no Latvijas Bankas kredītu reģistra datu bāzes redzams, ka pieteikuma aizpildīšanas brīdī pieteicējai jau bijušas piecas citas saistības. Tiesa konstatēja, ka parādniece pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir slēdzis darījumus, kuru rezultātā kļuvis maksātnespējīgs vai radījis zaudējumus kreditoriem, turklāt viņš apzinājās vai viņam vajadzēja apzināties, ka šādu darījumu slēgšana var novest līdz maksātnespējai vai zaudējumu radīšanai kreditoriem. [...] Tiesa atzīst, ka no konstatētajiem faktiskajiem apstākļiem, parādnieka maksātnespējas procesā nav sasniedzams Maksātnespējas likuma 1. pantā noteiktais likuma mērķis – veicināt saistību izpildi.”³²

Tiesu praksē fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikums tiek noraidīts un izbeigts maksātnespējas process tiesai konstatējot, ka saskaņā ar iesniegtajiem pierādījumiem parādniekam ir iespēja nokārtot uzņemtās saistības. Kā piemēram lietā Nr. C13055017 “izanalizējot pieteikumam pievienotos pierādījumus tiesa secina, ka pieteicējam ir pastāvīgs darbs, ir regulāri ienākumi 2017. gadā vidēji EUR 1222 mēnesī. Uzņemoties saistības, pieteicējam bija zināmi aizdevuma līgumu noslēgšanas nosacījumi, saistību izpildes kārtība un viņa ienākumu apmērs. Pieteicējs saistības uzņēmās apzinoties savus ikmēneša ienākumus, tātad saprotot, ka spēš tās pildīt. [...] No iepriekš analizētajiem pierādījumiem – ienākumus apliecinājošiem dokumentiem, redzams, ka ienākumi 2015. gadā un 2016. gadā bijuši stabili, vienādi. Konstatējams, ka virkne kredītu ir ņemti 2016. gadā neilgā laika posmā, no pieteikumam pievienotajiem brīdinājumiem izriet, ka daļa tie ir īstermiņa aizdevumi (“sms” kredīti), daži ņemti pat ar dažu dienu starpību

³² Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas 2018. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. C29577917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 02.02.2020]

(2016. gad jūlijā), pieteicējs nav pat sācis šo aizdevumu atmaksu, arī pie apstākļa, ka viņa ienākumi pēc aizdevumu izsniegšanas bijuši stabili, kas tiesas ieskatā neliecina par pieteicēja godprātīgu attieksmi pret uzņemtajām saistībām”³³. Arī Dobeles rajona tiesas 2017. gada 11. decembra spriedumā lietā Nr. C13076017, tiesa konstatējusi, ka “fakts pats par sevi, ka pieteicējam ir neizpildītas parādsaistības pret kreditoriem, kurām iestājies izpildes termiņš, neaplicina, ka pieteicējam ir iestājies arī maksātnespējas stāvoklis. Lai pasludinātu fiziskās personas maksātnespēju, tiesai jānovērtē ne tikai parādnieka parādsaistību esamība un apjoms, bet arī parādnieka faktiskais finansiālais stāvoklis un spēja izpildīt parādsaistības. Kā jau tiesa konstatēja iepriekš, tad pieteicējam bija un ir regulāri, stabili, pietiekami ienākumi, kas kopumā liecina par to, ka pieteicējam ir iespējas un arī pienākums segt vai samazināt parādsaistības, nepasludinot viņa maksātnespēju.”³⁴

Ar Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2020. gada 28. janvāra spriedumu lietā Nr. C29523419 tiesa arī noraidīja fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu atsaucoties uz parādnieka negodprātību. Lietā tiesa konstatēja, “ka parādniecei 2019. gada 19. novembrī, tas ir, nedaudz vairāk kā divas nedēļas pirms maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas tika ieskaitīta naudas summa 17502 euro no nekustamā īpašuma pārdošanas, kas ievērojami pārsniedz parādnieces norādīto saistību ar iestājušos izpildes termiņu. [...] Lai gan parādniece norāda, ka nauda no konta tika izņemta, lai dzēstu savas saistības pret privātpersonām, tiesa šo apgalvojumu vērtē kritiski. Pirmkārt, parādniece nav norādījusi, kādām fiziskajām personām un cik lielā apmērā ir dzēsusi savas parādu saistības, kā arī nav iesniegti pierādījumi, ka šādas saistības jebkad būtu pastāvējušas. Otrkārt, parādniece nebija norādījusi uz šiem apstākļiem, iesniedzot maksātnespējas pieteikumu. Iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu, fakts par naudas līdzekļu saņemšanu tika noklusēts. Treškārt, ievērojama daļa no saņemtās naudas ir iztērēta pirkumiem veikalā E-lats, kas saskaņā ar publiski pieejamo informāciju, cita starpā nodarbojas ar juvelierizstrādājumu, dārgmetālu, dimantu tirdzniecību, kā arī pieņem tos kā ķīlu pret naudu. Kopumā, izpētot parādnieces kontu, vismaz netieši izsecināma tendence, ka parādniece, zinot par saistību ar iestājušos izpildes termiņu esamību, katru dienu vienā un tajā pašā bankomātā pēc iespējas ātrāk centusies izņemt lielāko daļu no saņemtās naudas, lai veidotu skaidras naudas uzkrājumus un, iespējams,

³³ Dobeles rajona tiesas 2017. gada 14. jūlija spriedums lietā Nr. C13055017 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 04.02.2020]

³⁴ Dobeles rajona tiesas 2017.gada 11.decembra spriedums Lietā Nr.C13076017. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 04.04.20120]

iegādātos dārglietas vai citu kustamu mantu, lai tādā veidā slēptu savu patieso mantisko stāvokli no kreditoriem un izvairītos no parādu saistību pildīšanas. [...] Ņemot vērā norādīto, tiesa atzīst, ka parādnieces rīcībā neilgi pirms maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas bija naudas līdzekļi, tādā apmērā, kas deva iespēju pilnīgi dzēst saistības ar iestājušos izpildes termiņu pret visiem pieteikumā norādītajiem kreditoriem. Tomēr, naudas līdzekļi tika izlietoti citām vajadzībām, turklāt, vismaz netieši parādnieces darbības liecina, ka tas izdarīts ar nolūku nodarīt kreditoriem zaudējumus un šāda rīcība neatbilst labas ticības principam, kas ietverts Maksātnespējas likuma 6. pantā. Tiesa uzskata, ka parādniecei savas tiesības un pienākumi jāizpilda labā ticībā un viņa nedrīkst izmantot maksātnespējas procesu, lai netaisnīgi iedzīvotos. Tiesas ieskatā, iegūtie pierādījumi neapstiprina faktu, ka parādniece ir nonākusi finansiālās grūtībās, kas liegtu viņai pildīt uzņemtās saistības. Arī parādnieces sākotnējais maksātnespējas pieteikums nesatur nekādas norādes par apstākļiem, ka parādniece saņēma naudas līdzekļus no nekustamā īpašuma pārdošanas un apstākļiem, kāpēc tie nevarēja tikt novirzīti parādu saistību dzēšanai.”³⁵ Minētais spriedums lietā ir spilgts piemērs parādnieka negodprātīgai rīcībai un izteiktam vēlmes trūķumam pildīt uzņemtās saistības.

Arī lietā Nr. C13073617 Dobeles rajona tiesa ar 2017. gada 4. decembra spriedumu noraidījusi fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu un izbeigusi maksātnespējas procesu, nonākot pie atziņas, ka “aizņemoties, atbildētājs apzinājās gan savu ienākumu dinamiku, gan apjomu, tas nav krasi mainījies, vai iestājušies apstākļi, kad krasi atšķirtos pieteicēja ekonomiskā situācija uz aizdevuma noslēgšanas brīdi un pašlaik. [...] pieteicējs nav sācis šo aizdevumu atmaksu, arī pie apstākļa, ka viņa ienākumi pēc aizdevuma izsniegšanas bijuši stabili, kas tiesas ieskatā neliecina par pieteicēja godprātīgu attieksmi pret uzņemtajām saistībām.”³⁶

Praksē arī ir sastopami gadījumi, kad parādnieks iesniedz maksātnespējas pieteikumu atkārtoti kaut gan tiesa jau ir lēmusi cita procesa ietvaros neatbrīvot parādnieku no saistībām, jo tas ir pārkāpis Maksātnespējas likuma noteikumus. Augstākā tiesa par šādām situācijām ir noteikusi, ka “ja pieteikums par maksātnespējas procesa pasludināšanu iesniegts atkārtoti par saistībām, par kurām tiesa jau ir lēmusi, nepiemērojot saistību dzēšanas procedūru parādnieka negodprātīgas rīcības dēļ, un no tā

³⁵ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2020. gada 28. janvāra spriedums lietā Nr. C29523419. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 12.03.2020]

³⁶ Dobeles rajona tiesas 2017. gada 4. decembra spriedums lietā Nr. C13073617. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 12.03.2020]

neizriet, ka jautājuma izlemšanai būtiski mainījušies faktiskie vai tiesiskie apstākļi, pieteikums nav pieņemams. Savukārt, gadījumā, ja fakts, ka pieteikums iesniegts atkārtoti, tiek konstatēts jau pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, ierosinātais process ir jāizbeidz”³⁷. Rīgas rajona tiesa 2018. gada 29. marta spriedumā lietā Nr. C33373618 pastāvot šādiem apstākļiem noraidīja pieteikumu un norādīja, ka “maksātnespējas procesa aizsardzību nav paredzēts baudīt nepārtraukti, pabeidzot vai izbeidzot vienu procesu un uzreiz uzsākot atkārtotu procesu, jo Maksātnespējas likums, dodot iespēju fiziskai personai atbrīvoties no saistībām, aizsargā arī kreditorus – par prioritāti norādot parādnieka pienākumu pēc iespējas pilnīgāk apmierināt kreditoru prasījumus”³⁸.

Iepriekš minētajā Augstākās tiesas spriedumā arī noteikts, ka “lai arī nedz Maksātnespējas likumā, nedz Civilprocesa likumā tieši nav noteikts aizliegums vērsties tiesā ar atkārtotu maksātnespējas procesa pieteikumu par saistībām, par kurām tiesa jau ir lēmusi, nepiemērojot saistību dzēšanas procedūru, tas tomēr nenozīmē, ka parādnieks pieteikumu par maksātnespējas procesa ierosināšanu ir tiesīgs iesniegt atkārtoti, lai gan jautājuma izlemšanai būtiski faktiskie vai tiesiskie apstākļi nav mainījušies.

Ja parādniekam būtu atļauts vērsties tiesā ar atkārtotu pieteikumu, būtu atzīstams, ka lēmumam, ar kuru ir izbeigts iepriekšējais maksātnespējas process nav nekādas saistošas nozīmes, no tā izrietošās tiesiskās sekas parādnieks varētu apiet, iesniedzot atkārtotu pieteikumu par maksātnespējas procesa pasludināšanu, savukārt tiesa, ignorējot spēkā esošu lēmumu, varētu atkal lemt par maksātnespējas procesa ierosināšanu un tā ietvaros arī par parādnieka atbrīvošanu no neizpildītām saistībām.

Minētais nav pieļaujams, jo šāds risinājums nonāktu pretrunā gan ar Maksātnespējas likuma mērķi – sniegt aizsardzību finansiālās grūtībās nonākušai godprātīgai fiziskai personai; gan ar izpratni par tiesas nolēmumu saistošo nozīmi. Ja pieteikums vienreiz jau ir izskatīts, tiesa vērtēja lietas apstākļus un pieņēma lēmumu, kas ir stājies spēkā, parādniekam nav tiesību šo lēmumu apšaubīt un, nepastāvot nekādām

³⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 26. janvāra lēmums lietā Nr. C68310217, SPC-2/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 12.03.2020]

³⁸ Rīgas rajona tiesas 2018. gada 29. marta spriedums lietā Nr. C33373618. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 13.03.2020]

apstākļu izmaiņām, atkārtoti vērsties tiesā.”³⁹ Savukārt, likumdevējs ir papildinājis Maksātnespējas likuma 130. pantu ar piekto daļu, kura paredz, ka fiziskās personas maksātnespējas process nav piemērojams vai pārtraucams personai, kurai pēdējā gada laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir izbeigts fiziskās personas maksātnespējas process, nedzēšot saistības. Minētā likuma norma stājās spēkā 2018. gada 1. jūlijā un “tiesai, lemjot par fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanu pēc 2018. gada 1. jūlija, ir jāvērtē Maksātnespējas likuma 130. pantā norādītie piemērošanas ierobežojumi, arī Maksātnespējas likuma 130. panta 5. punktā ietvertais ierobežojums”⁴⁰. Darba autore uzskata par nepieciešamu vilkt paralēles ar Civilprocesa likuma 224. pantu, kurš nosaka, ka ja tiesvedība izbeigta, atkārtota griešanās tiesā strīdā starp tām pašām pusēm, par to pašu priekšmetu un uz tā paša pamata nav pieļaujama. Minētā norma attiecas uz procesu, kur ir strīds starp pusēm, bet maksātnespējas pasludināšana ir juridiska fakta konstatācija un izskatāma sevišķā tiesāšanās kārtībā. Civilprocesa likuma 256. pants nosaka, ka sevišķā tiesāšanās kārtībā lietu izskatīšanai sagatavo tiesnesis, un tiesa to izskata saskaņā ar šā likuma noteikumiem, ievērojot sestās sadaļas atsevišķo nodaļu noteikumus Teorētiski iepriekš norādītais Maksātnespējas likumā noteiktais ierobežojums nonāk pretrunās ar Civilprocesa likumu, jo atkārtota vērtēšana tiesā par to pašu jautājumu nav pamatota un tiesa nelemj otro reizi, ja nav konstatēti jaunatklāti apstākļi, kas noregulēti Civilprocesa 59. nodaļā. “2020. gada 14. aprīlī Ministru kabinets atbalstīja Tieslietu ministrijas izstrādāto likumu par fiziskās personas atbrīvošanu no parādsaistībām un ar to saistīto sešu likumprojektu paketi, ar kuru plānots nodrošināt iespēju fiziskām personām, kurām ir zemi ienākumi un neliels parādsaistību apmērs, noteiktā kārtībā atbrīvoties no tādām parādsaistībām, kas radušās no patērētāja kreditēšanas līguma Patērētāju tiesību aizsardzības likuma izpratnē. [...]Paredzēts, ka jaunais regulējums stāsies spēkā 2021. gada 1. janvārī.”⁴¹ Likumprojekta

³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 26. janvāra lēmums lietā Nr. C68310217, SPC-2/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 12.03.2020]

⁴⁰ Cik ilgam laikam jāpauz, lai uzsāktu jaunu maksātnespējas procesu. Pieejams: <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/17840-cik-ilgam-laikam-japaiet-lai-uzsaktu-jaunu-maksatnespejas-procesu-2019> [aplūkots: 18.04.2020]

⁴¹ Valdība atbalsta Tieslietu ministrijas izstrādāto likumprojektu par fiziskās personas atbrīvošanu no parādsaistībām. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/valdiba-atbalsta-tieslietu-ministrijas-izstradato-likumprojektu-par-fiziskas-personas> [aplūkots: 19.04.2020]

3. panta otrajā daļā ir noteikt, ka “fiziskās personas atbrīvošanu no parādsaistībām katrā fiziskā persona var izmantot vienu reizi (arī tad, ja persona pēc pieteikuma pieņemšanas nav atbrīvota no parādsaistībām vai atbrīvošana no parādsaistībām atcelta saskaņā ar šā likuma 22. pantu)”⁴² Šāds noteikums iekļauts likumprojektā “ņemot vērā būtisko slogu uz kreditoru interesēm”⁴³. Salīdzinot "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" likumprojektā un Maksātnespējas likumā iekļauto dzēšamo un nedzēšamo parādsaistību loku, darba autore uzskat, ka gadījumā, ja persona tiktu atbrīvota no parādsaistībām atbilstoši Maksātnespējas likumam, tad tiek aizskarts lielāka kreditoru loka intereses nekā, ja personai tiktu dzēstas saistības otrā gadījumā. Pamatojoties uz iepriekš minēto darba autore uzskata, ka arī fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanai jābūt pieļaujama vienu reizi, ja vienīgi tiesa nekonstatē jaunatklātus vai svarīgus apstākļus, kā, piemēram, gadījumā, ja saistību dzēšanas procedūra izbeigta pamatojoties uz to, ka parādnieks nepilda saistību dzēšanas plānu, bet iemesls tam ir tas, ka personai nav bijis iespējams atrast algotu darbu vai tā zaudējusi darbspēju. Attiecīgi pēc iepriekš minēto apstākļu pazušanas persona būtu spējīga izpildīt Maksātnespējas likumā noteiktos pienākumus.

Satversmes tiesa arī ir noteikusi, ka “apmierinot fiziskas personas pieteikumu par maksātnespējas procesa piemērošanu, nav pietiekami konstatēt Maksātnespējas likuma 130.pantā noteikto ierobežojumu neesamību, bet tiesai arī ir jāpārlicinās, vai saistību dzēšanas procedūras veiksmīgas pabeigšanas gadījumā būs reāls pamats parādnieka atbrīvošanai no šīs procedūras laikā neizpildītajām atlikušajām saistībām”⁴⁴. Zemgales rajona tiesa ar 2019. gada 30. oktobra spriedumu lietā Nr. C73583719 un Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa ar 2019. gada 7. augusta spriedumu lietā Nr. C30679919 tiesa noraidīja fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu pamatojoties uz minētajā Satversmes tiesas lēmumā norādītajiem argumentiem un apsvērumiem. “Vienveidīgas tiesu prakses veidošanas nolūkā Senāts vērš uzmanību, ka tad, ja pieteikumā par maksātnespējas procesa piemērošanu norādītas vien tādas parādsaistības,

⁴² Likumprojekts "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020]

⁴³ Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija 6. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020]

⁴⁴ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. C32189017, SPC-13/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 14.03.2020]

kas izriet no Maksātnespējas likuma 164.panta ceturtās daļas normās uzskaitītajiem prasījumiem, šā likuma 5.panta pirmajā daļā formulētais maksātnespējas procesa mērķis nevar tikt sasniegts. Respektīvi, pastāvot minētajiem apstākļiem, maksātnespējas procesa pasludināšanai un ar tā īstenošanu saistīto administrēšanas izmaksu segšanai (Maksātnespējas likuma 129.panta otrā, trešā daļa) zūd jēga, jo parādniekam nav izredžu tikt atbrīvotam no saistību dzēšanas procedūras ietvaros neizpildītām saistībām.”⁴⁵ Iepriekš minētais neaizliedz parādniekam iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu tiesā un saistību dzēšanas plāna izpildes rezultātā tikt atbrīvotam no parādsaistībām, kas minētas Maksātnespējas likuma 164. panta pirmajā daļā. Izņemot minētā panta piektajā daļā noteiktajām, jo šis izņēmums ir absolūts un likums neparedz tiesai lemt par šo saistību dzēšanu. Satversmes tiesa noteica to, ka process ir bezjēdzīgs, ja maksātnespējas pieteikumā norādīto parādsaistību apmērs nesasniegto 5000 *euro* sliekšni bez saistībām, kas netiek dzēstas izpildot saistību dzēšanas plānu. Šādā gadījumā teorētiski maksātnespējas procesa pazīme netiek sasniegta. Darba autore uzskata, ka parādniekam ir tiesības, ievērojot likumā noteiktos termiņus, sniegt pieteikumu atkārtoti, ja izveidojas situācija, ka dzēšamo parādsaistību apmērs sasniedz maksātnespējas procesa pazīmi. Savukārt, darba autore vēlas norādīt uz to, ka šādā situācijā parādnieks var palielināt savu parādsaistību apmēru apzināti, lai atbilstu likumam izvirzītajām prasībām, kas būtu pretēji labas ticības principam.

Maksātnespējas likuma 60. pants nosaka, ka juridiskās personas maksātnespējas pieteikumu tiesā var iesniegt arī kreditors, bet saskaņā ar 133. pantu fiziskās personas maksātnespējas pieteikumu var iesniegt tikai pats parādnieks. Kaut gan vairākās valstīs ir noregulēts, ka arī kreditors var iesniegt pieteikumu ne tikai parādnieks.⁴⁶ Gadījumos, ja kreditoram būtu piešķirtas tiesības, iesniedzot pieteikumu tiesā, lūgt pasludināt fiziskās personas maksātnespējas procesu, tas iespējami veicinātu ātrāku rīcību parādnieka maksātnespējas risināšanai, jo gadījumā, ja kreditors reaģētu laicīgi un lūgtu pasludināt parādnieka maksātnespējas procesu, tad parādniekam nebūtu iespēja neapzināti pasliktināt savu mantisko stāvokli, iekļūstot papildus parādsaistībās. Savukārt, šis aspekts jāvērtē arī no kreditora skatu punkta, jo saskaņā ar Civilprocesa un Maksātnespējas

⁴⁵ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. C32189017, SPC-13/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 14.03.2020]

⁴⁶ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 195. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

likumiem, ja kreditors vēlas iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, tad tam arī jāiemaksā maksātnespējas procesa depozīts un jāmaksā valsts nodeva, kas šajā gadījumā gluži nav izdevīgi tieši kreditoram, jo papildus izdevumi, ko nāktos segt kreditoram, sastāda 1218,20 euro⁴⁷. Gadījumā, ja likumā tiktu paredzēta iespēja kreditoram iesniegt fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu, tad, darba autore uzskata, ka minētie kreditora izdevumi būtu jāiekļauj maksātnespējas procesa izmaksās, kas jāatlīdzina no parādnieka mantas, bet, ja procesa ietvaros manta un līdzekļi netiktu konstatēti, tad jāparedz, ka arī pēc maksātnespējas procesa izbeigšanas kreditoram ir tiesības saņemt šo summu no parādnieka. Šāds noteikums būtu jāietver gan gadījumos, kad maksātnespējas process izbeigts, atbrīvojot personu no parādsaistībām, gan neatbrīvojot. Šādam regulējumam pastāvot kreditoram nebūtu jācieš papildus izdevumi. Vācijas Maksātnespējas likuma, Insolvenzordnung, 302. panta trešajā daļā paredzēts, ka pēc maksātnespējas procesa izbeigšanas “saistības no bezprocentu aizdevumiem, kas parādniekam piešķirti maksātnespējas procesa izmaksu segšanai.”⁴⁸ Sekojoši, ja kreditors būtu veicis maksātnespējas procesa izmaksu segšanu, kas netiek aplikta ar procentiem, tad tam būtu tiesības to prasīt no parādnieka arī pēc procesa beigām.

2.2. Bankrota procedūras ietvaros

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 128. panta ceturto daļu bankrota procedūras ietvaros tiek realizēta visa parādnieka manta, un no tās realizācijas iegūtie līdzekļi novirzīti kreditoru prasījumu apmierināšanai, izņemot Civilprocesa likuma 1.pielikumā noteikto mantu un 596.pantā minētās summas.

Likuma 139. pantā ir noteikti parādnieka pienākumi bankrota procedūras ietvaros:

- 1) gūt ienākumus atbilstoši savām iespējām;
- 2) ne vēlāk kā 10 dienu laikā pēc fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas nodot administratoram savus naudas līdzekļus;
- 3) glabāt un pārvaldīt savu mantu kā krietnam un rūpīgam saimniekam;
- 4) sagatavot saistību dzēšanas plānu;
- 5) sniegt administratoram maksātnespējas procesa norisei nepieciešamās ziņas;
- 6) segt fiziskās personas maksātnespējas procesa izmaksas;

⁴⁷ https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/e-pakalpojumi/nodevu_kalkulators [aplūkots: 15.03.2020]

⁴⁸ Insolvenzordnung. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/index.html> [aplūkots: 26.03.2020]

7) pēc administratora pieprasījuma nodot administratora pārvaldījumā savu mantu, izņemot mantu, uz kuru nevar vērst piedziņu, un šā likuma 140.panta 2.punktā minēto mantu, kā arī parādnieka valdījumā vai turējumā esošo trešajām personām piederošo mantu.

Autores prāt, viena no problēmām bankrota procedūras ietvaros ir administratora un parādnieka sadarbība, lai veicinātu procesa gaitu. Darba autore savā praksē ir novērojusi, ka parādnieks bieži vien nav ieinteresēts saziņā ar administratoru. Neatbild uz administratora pieprasījumiem un nesniedz procesa gaitai nepieciešamo informāciju vai sniedz to nepilnīgi. Šāda parādnieka rīcība vispārīgi ir pretēja maksātnespējas procesa būtībai un jēgai, jo šis process ir “personisks” un iespējams tikai pēc pašas personas iniciatīvas, jo pretēji citu valstu praksei⁴⁹, kur fiziskās personas maksātnespējas procesu var ierosināt arī kreditors, parādniekam jābūt būtu ieinteresētam sadarbībai ar iecelto maksātnespējas administratoru un procesa veicināšanai un efektīvākai norisei.

“Par klasiskiem iemesliem bankrota procedūras pabeigšanai un maksātnespējas procesa izbeigšanai var uzskatīt parādnieka ienākumu slēpšanu, nereaģēšanu uz administratora rīkojumiem, tādu darījumu slēgšanu maksātnespējas procesa laikā, kas radījuši papildu zaudējumus kreditoriem, darījumu slēgšanu pirms maksātnespējas pasludināšanas, ar kuriem parādnieks ir radījis zaudējumus kreditoriem, un tamlīdzīgu parādnieka rīcību, kas nav savienojama ar fiziskās personas maksātnespējas procesa mērķi.”⁵⁰ Attiecībā uz administratora pieteikumiem par darījumu apstrīdēšanu nevar viennozīmīgi teikt, ka visi atsavinājuma darījumi, kas ir veikti par mazām summām vai dāvinājuma formā, ir noslēgti negodprātīgi, kā, piemēram, Jēkabpils rajona tiesa savā 2018. gada 25. janvāra spriedumā noteica, ka “tiesa nekonstatēja tādu apstākļus, kas liecinātu, ka uz dāvinājuma līguma noslēgšanas brīdi atbildētājam /pers.A/ pastāvēja finansiālas grūtības izpildīt uzņemtās kredītsaistības. Turklāt arī pēc dāvinājuma līguma noslēgšanas divus gadus atbildētājs turpināja regulāri pildīt kredītsaistības. Līdz ar to nav konstatējams 2014.gada 28.augusta nekustamā īpašuma atsavināšanas cēloniskais sakars ar atbildētāja 2017.gada 6.jūnija pasludināto maksātnespēju. [...] Apstākļi, ka nekustamais īpašums pēc darījuma noslēgšanas tālāk nav atsavināts un joprojām atrodas atbildētāja vecāku kopīpašumā apstiprina atbildētāja paskaidrojumos norādīto dāvinājuma mērķi un nolūku. [...] Tiesa uzskata, ka lietā

⁴⁹ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 195. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

⁵⁰ G.Bērziņš. Atziņas par aktuālo tiesu praksi maksātnespējas jomā. Jurista vārds, 05.04.2016.g., Nr.14 (917);

konstatētie apstākļi neapstiprina prasītāja minēto pieņēmumu, ka darījums noslēgts, lai izvairītos no parāda piedziņas, kā arī neapstiprina atbildētāja /pers.A/ ļaunu nolūku attiecībā uz uzņemto saistību turpmāku izpildi.”⁵¹ Šajā situācijā tiesa nesaskatīja parādnieka nodomu slēpt mantu un izvairīties no saistību izpildes.

Maksātnespējas likuma 139. panta 6. punktā uzliek parādniekam par pienākumu segt fiziskās personas maksātnespējas procesa izmaksas un saskaņā ar šī paša likuma 172. panta ceturto un piekto daļu parādniekam ir jāsedz maksātnespējas procesa netiešās izmaksas no līdzekļiem, ko parādnieks ir tiesīgs paturēt sev uzturēšanas izmaksu segšanai. Minētā panta ceturtais daļas 4. punktā noteikts, ka tie ir likumiskie maksājumi un maksājumi, kas izriet no tiem līgumiem, kuri tiek turpināti vai šajā likumā noteiktajā kārtībā noslēgti pēc fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas (piemēram, administratīvie sodi, īres maksa, maksa par komunālajiem pakalpojumiem utt.). Darba autore savā praksē ir saskārusies ar gadījumiem, kad parādniekam ir dzīvokļa īpašums, kurš bankrota procedūras ietvaros tiek pārdots izsoles ceļā, bet komunālie pakalpojumi saskaņā ar izrakstītajiem rēķiniem pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas līdz dzīvokļa īpašuma atsavināšanai netiek veikti un veidojas jauns parāds. Rīgas apgabaltiesas Civillietu kolēģija 2019. gada 12. septembra spriedumā lietā Nr. C68371418 norādīja, ka “Maksātnespējas likuma izpratnē maksājumi par pārvaldīšanu un komunālajiem pakalpojumiem par laiku pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, ietverami parādnieka uzturēšanas izmaksās, kuras jāsedz pašam parādniekam no atlikušajām divām trešdaļām savu ienākumu. Ne Maksātnespējas likumā, ne arī citos likumos nav paredzēts, ka parādnieks maksātnespējas procesa laikā būtu tiesīgs saņemt viņa īpašumā esošā dzīvokļa apsaimniekošanas pakalpojumus, bet no to samaksas tiktu atbrīvots.”⁵² Kā arī šajā pašā spriedumā tiesa pamatoti atsaucās uz Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktu, kurš nosaka, ka procesā iesaistītajām personām savas tiesības jāizmanto un pienākumi jāpilda labā ticībā. Tiesa arī norāda, ka “maksātnespējas process nav izmantojams, lai netaisnīgi iedzīvotos, proti, saņemtu pakalpojumus par tiem nemaksājot. Līdz ar to, saistības, kas personai veidojas pēc maksātnespējas procesa iestāšanās, proti, maksājumi par apsaimniekošanu un komunālajiem

⁵¹ Jēkabpils rajona tiesas 2018. gada 25. janvāra spriedums Lietas arhīva Nr. C-0200-18/4 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 12.02.2020]

⁵² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019. gada 12. septembra spriedums lietā Nr. C68371418. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 14.03.2020]

pakalpojumiem par laiku pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, ietverami parādnieka uzturēšanas izmaksas, nevis saistību dzēšanas plānā.”⁵³

Maksātnespējas likuma 172. panta trešā daļa nosaka, ka fiziskās personas maksātnespējas procesa tiešās izmaksas tiek segtas no parādnieka mantas pārdošanas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem un panta otrajā daļā noteikts, kas saprotams ar fiziskās personas tiešajiem izdevumiem un 5. punktā ir noteikts, ka tie ir izdevumi, kas saistīti ar fiziskās personas mantas uzturēšanu, ja tā ir nodota administratoram. Šis jautājums ir diskutabls, jāapsver aspekti vai parādnieks ir rīkojies godprātīgi un nodevis administratora rīcībā minēto dzīvokļa īpašumu, tad tā nevarētu tikt uzskatīta par parādnieka vainu, bet gan administratora nolaidību. Savukārt, ja vērtē situāciju no kreditora puses, minētajā gadījumā no dzīvojamās mājas pārvaldnieka puses, tad Dzīvokļa īpašuma likuma 10. pants nosaka, ka tieši dzīvokļa īpašniekam ir pienākums norēķināties par pakalpojumiem⁵⁴. Minētajā situācija kreditoram no likuma prasījuma tiesības izriet pret parādnieku nevis administratoru. Šādu situāciju varētu risināt parādniekam, ja tiek uzsākts piedziņas process par minētā parāda piedziņu, tiesā norādot un iesniedzot pierādījumus, ka īpašums tika nodots administratoram un sekojoši pierādot administratora vainu parāda esamībā, jo maksājumi bija jāsedz no parādnieka mantas pārdošanas rezultātā iegūtajiem līdzekļiem.

Maksātnespējas likuma 142. pants nosaka kreditoriem divu mēnešu laikā no dienas, kad maksātnespējas reģistrā izdarīts ieraksts par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, ir tiesības iesniegt administratoram priekšlikumu izbeigt fiziskās personas maksātnespējas procesu, ja kreditoru rīcībā ir informācija par šā likuma 130. un 153. pantā minētajiem ierobežojumiem. No praksē gūtās informācijas lielākajā daļā gadījumu, kad kreditors izmanto minēto tiesību tiek norādīta atsauce uz to, ka parādniekam ir konstatējams 130. panta 1. punktā noteiktais ierobežojums – kura pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas ir sniegusi apzināti nepatiesu informāciju saviem kreditoriem. Piemēram kreditors norāda, ka parādnieks nav uzrādījis savu parādsaistību apmēru vai patieso ienākumu avotu, savukārt pārsvarā uz šo pantu atsaucas tieši komersanti, kas izsniedz ātros kredītus kaut gan aizdevumus izsniedz nevērtējot parādnieka maksātspēju un jau uzņemto saistību apmēru.

⁵³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019.gada 12.septembra spriedums lietā Nr.C68371418. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 14.03.2020]

⁵⁴ Dzīvokļa īpašuma likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 28.10.2010. [01.12.2019. red.]

Maksātnespējas likuma 142. panta pirmā daļa paredz kreditoriem tiesības divu mēnešu laikā no dienas, kad maksātnespējas reģistrā izdarīts ieraksts par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, iesniegt administratoram priekšlikumu izbeigt fiziskās personas maksātnespējas procesu, ja kreditoru rīcībā ir informācija par šā likuma 130. un 153. pantā minētajiem ierobežojumiem. Savukārt, ja iesniegtais priekšlikums ir iesniegts pēc termiņa, bet pamatots, tad administrators nedrīkst neņemt to vērā atsaucoties uz termiņa neievērošanu. Darba autore šo uzskatu pamato ar to, ka norādītajos pantos noteiktie ierobežojumi ir maksātnespējas procesu nepieļaujoši. Personīgajā praksē autore ir saskārusies ar gadījumiem, kad kreditors atsaucas uz Maksātnespējas likuma 130. pantā noteikto ierobežojumu – nepatiesu ziņu sniegšana kreditoriem. “Maksātnespējas likumā šāds noteikums jau ir kopš šī likuma pieņemšanas brīža 2010. gadā, bet šis noteikums daudzus gadus praksē reti tika piemērots. Kreditori tikai nesen ir sākuši izmantot šo likuma noteikumu, un šobrīd daudzi maksātnespējas procesi tiek pārtraukti, pamatojoties uz kreditoru lūgumu izbeigt maksātnespējas procesu sakarā ar nepatiesas informācijas sniegšanu kreditoram”.⁵⁵ Kreditori norāda, ka parādnieks ņemot aizdevumu nav norādījis, ka tam ir izsniegti kādi citi aizdevumi, kuri vēl nav nomaksāti, savukārt, kredītiestādēm, “uzņēmumi, kas pieņem noguldījumus un citus atmaksājamus līdzekļus no klientiem un savā vārdā piešķir aizdevumus”⁵⁶, ir pieejams kredītu reģistrs, kur ir pieejama informācija par “reģistra dalībnieka un ierobežota reģistra dalībnieka klientu, klienta saistībām un klienta saistību pārkāpumiem (tai skaitā šīs ziņas raksturojošā informācija un datums, kurā tās reģistrā iekļautas vai labotas)”⁵⁷. Šādā situācijā jāņem vērā, ka kredītiestādes var ieskatīties kredītu reģistrā un saņemt informāciju par iespējamo klientu, bet, kā iepriekš norādīts, minētajā reģistrā tiek iekļauta informācija tikai par Kredītu reģistra dalībnieka klientiem. Saskaņā ar Kredītu reģistra likuma 1. panta otro punktu kredītu reģistra dalībnieks ir kredītiestāde. Savukārt, “kredītu reģistrā ietvertās ziņas gan neaptver

⁵⁵ Kā nepatiesas informācijas sniegšana kreditoram pirms kredīta ņemšanas ietekmē maksātnespējas procesu un ko darīt, ja ir sniegta nepatiesa informācija? Pieejams: <https://administratorubirojs.lv/fp-process/21-raksti/fizisko-personu-maksatnespeja/184-ka-nepatiesas-informacijas-sniegsana-kreditoram-pirms-kredita-nemšanas-ietekme-maksatnespejas-procesu> [aplūkots: 19.04.2019]

⁵⁶ Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnijs regula (ES) Nr. 575/2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0575&from=LV#d1e1329-1-1> [aplūkots:]

⁵⁷ Kredītu reģistra likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 24.05.2012., [25.02.2020. red.]

nebanku kredītdevēju izsniegtos kredītus”⁵⁸. Kaut gan informācija par pēdējiem kredītiem netiek iekļauta kredītu reģistrā Patērētāju aizsardzības likuma 8. panta 4.¹ daļā noteikts, ka “pirms patērētāja kreditēšanas līguma noslēgšanas kredīta devējs izvērtē patērētāja spēju atmaksāt kredītu, pamatojoties uz pietiekamu informāciju, kas saņemta no patērētāja, un, ja nepieciešams, uz ziņām no atbilstoši normatīvajiem aktiem personas datu apstrādei izveidotām datubāzēm”. Kā arī Kredītu reģistra likuma 16. panta pirmajā daļā noteikts, ka “patērētāja kreditoram ar fiziskās personas piekrišanu ir tiesības saņemt reģistrā iekļautās ziņas, kas attiecas uz šo fizisko personu.” No iepriekš minētā darba autore secina, ka atsaukšanās uz nepatiesu ziņu sniegšanu kreditoram nav pamatota lielākajā daļā gadījumu, kad uz to atsaucas nebanku kredīta devējs, jo kā autore norādīja pirmajā nodaļā, reklamējot aizdevumu izsniegšanu, bieži tiek norādīts, ka to iespējams saņemt personām ar zemiem ienākumiem un sabojātu kredītvēsturi, tāpēc kreditoram vajadzētu pieļaut iespēju, ka šāda situācija var būt. “Patlaban banku un nebanku kreditētāju tiesības apmainīties ar pozitīvo kredītinformāciju ir ierobežotas, tā notiek tikai uz personas piekrišanas pamata. Kā nosaka Kredītiestāžu likuma 106. panta ceturtnā daļa, kredītiestādēm ir tiesības savstarpēji apmainīties ar ziņām tikai par tiem gadījumiem, kad klients pilnīgi vai daļēji nepilda līguma saistības.”⁵⁹ Darba autore uzskata, ka būtu nepieciešams piešķirt arī nebanku kredīta devējam piekļuvi Kredītu reģistram un uzlikt par pienākumu pirms aizdevuma izsniegšanas patērētājam apzināt viņa jau uzņemtās saistības un atbilstoši tam vērtēt maksātspēju.

“Tiesā saņemts administratora [...] pieteikums par bankrota procedūras pabeigšanu nepaslušinot saistību dzēšanas procedūru un fiziskās personas maksātnespējas procesa izbeigšanu. Pieteikumā norādīts, ka saskaņā ar Maksātnespējas likuma 149.panta septīto daļu un 153.panta trešo punktu administrators iesniedz tiesā pieteikumu par bankrota procedūras pabeigšanu un maksātnespējas procesa izbeigšanu, jo ir konstatēts Maksātnespējas likuma 153.panta trešajā punktā minētais saistību dzēšanas procedūras piemērošanas ierobežojums – parādnieks nepilda bankrota vai saistību dzēšanas procedūrā paredzētos pienākumus, būtiski apgrūtinot maksātnespējas procesa efektīvu norisi.”⁶⁰ Par Maksātnespējas likuma 153.panta trešā punkta pārkāpumu tiek uzskatīta arī parādnieka bezdarbības, un piešķir tiesības

⁵⁸ Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija 6. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020]

⁵⁹ Ar likumu ierobežos ātro kredītu devējus. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/297905-ar-likumu-ierobezos-atro-kreditu-devejus-2018> [aplūkots: 19.03.2020]

⁶⁰ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2018.gada 19.janvāra lēmums Lietā Nr.C29331617 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 12.04.2019]

administratoram iesniegt tiesā pieteikumu par bankrota procedūras izbeigšanu vienlaicīgi lūdzot izbeigt fiziskās personas maksātnespējas procesu un tādējādi liedzot parādniekam sasniegt fiziskās personas maksātnespējas procesa mērķi – tikt atbrīvotam no parādsaistībām un atjaunot maksātspēju.

2.3. Saistību dzēšanas procedūras ietvaros

Maksātnespējas likuma XXVII nodaļa nosaka saistību dzēšanas procedūras norises kārtību. 152. pants nosaka, ka saistību dzēšanas procedūras subjekts var būt parādnieks, kuram ir pabeigta bankrota procedūra. 153.pantā ir noteikti saistību dzēšanas procedūras piemērošanas ierobežojumi.

Likums nosaka, ka “saistību dzēšanas procedūru nepiemēro vai to pārtrauc šādos gadījumos:

1) parādnieks pēdējo triju gadu laikā pirms fiziskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas vai maksātnespējas procesa laikā ir slēdzis darījumus, kuru rezultātā kļuvis maksātnespējīgs vai radījis zaudējumus kreditoriem, turklāt viņš apzinājās vai viņam vajadzēja apzināties, ka šādu darījumu slēgšana var novest līdz maksātnespējai vai zaudējumu radīšanai kreditoriem;

2) parādnieks ir sniedzis apzināti nepatiesu informāciju par savu mantisko stāvokli un slēpis savus patiesos ienākumus;

3) parādnieks nepilda bankrota vai saistību dzēšanas procedūrā paredzētos pienākumus, būtiski apgrūtinot maksātnespējas procesa efektīvu norisi.

“Saistību dzēšanas procedūras galvenais mērķis ir, sabalansējot parādnieka un kreditoru intereses, atbrīvot parādnieku no nesegtajām saistībām, ja parādnieks godprātīgi ir novirzījis saistību dzēšanas plānā paredzēto savu ienākumu daļu kreditoru prasījumu daļējai segšanai. Tas nozīmē, ka priekšnoteikums saistību dzēšanas procedūras izbeigšanai un nesegto saistību dzēšanai jeb parādnieka atbrīvošanai no nesegtajām saistībām ir saistību dzēšanas plāna izpilde.”⁶¹ “Maksātnespējas likumā nenoliedzami ir iekļauta pamatnostādne par to, ka fiziskās personas maksātnespējas procesa ietvaros saistības tiek dzēstas tikai godprātīgam parādniekam. Proti, lai arī tiešā veidā

⁶¹ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C36066011, SPC-7/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 12.03.2020]

Maksātnespējas likums nenoteic parādnieka godprātību kā fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas kritēriju, likumprojekta “Maksātnespējas likums” anotācijā norādīts, ka ar fiziskās personas maksātnespējas procesa ieviešanu tika plānots nodrošināt, ka godprātīgām fiziskajām personām, kas ekonomisku vai sociālu apstākļu būs kļuvušas maksātnespējīgas, tiek dota otra iespēja.”⁶²

Lai saistību dzēšanas procedūras ietvaros dzēstu nesegtās saistības, nepieciešams konstatēt, ka “personai bijusi godprātīga attieksme pret kreditoriem un tā izrāda vēlēšanos segt savas parāda saistības”⁶³.

“Saskaņā ar Maksātnespējas likuma noteikumiem, tiesai, izskatot pieteikumu par parādnieka saistību dzēšanas procedūras un maksātnespējas procesa izbeigšanu, nav jāvērtē kavējuma termiņš un apmērs, bet gan jākonstatē fakts, ka parādnieks pienācīgā kārtā un apmērā ir vai nav pildījis saistību dzēšanas plānu. [...] Maksātnespējas likuma 160. pantā noteikti parādnieka pienākumi saistību dzēšanas procedūras laikā, tajā skaitā pildīt fiziskās personas saistību dzēšanas plānu un gūt ienākumus atbilstoši savām iespējām, lai pilnīgāk apmierinātu kreditoru prasījumus. Tādējādi likums uzliek parādniekam pienākumu būt disciplinētam un maksājumus veikt – ik mēnesi.”⁶⁴

Senāts Civillietu departamenta 2019. gada 24. janvāra lēmumā lietā Nr. C36066011, SPC-7/2019 norādīja, ka “tiesas pienākums pārlicināties par fiziskās personas godprātību saistību dzēšanas plāna izpildē”⁶⁵. Minētajā lēmumā tiesa konstatēja, ka “kā norādījis protesta iesniedzējs, ņemams vērā apstāklis, ka tūlīt pēc pēdējā maksājuma veikšanas kreditoriem 2018.gada 1.februārī, [pers. A] ienākumi pēkšņi būtiski palielinājušies, sasniedzot vairāk kā 9500 EUR mēnesī (pēc parādnieka norādītā visu iepriekšējo laiku ienākumi bijuši tikai valstī noteiktās minimālās algas apmērā).

Vienlaikus jāuzsver, ka jau pēc protesta iesniegšanas [pers. A] paskaidrojumiem pievienotais konta pārskats liecina par saistību dzēšanas procedūras laikā slēptiem

⁶² Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra lēmums lietā Nr. C33450917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 12.02.2020]

⁶³ Ābelis K. Fiziskās personas maksātnespējas procesa jaunais regulējums. Jurista Vārds. 14.09.2010. Nr. 37, 25. lpp

⁶⁴ Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. C33450917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 20.02.2020]

⁶⁵ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C36066011, SPC-7/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 20.02.2020]

faktiskajiem ienākumiem. Uz to norāda parādnieka ceļošana un atpūta dažādos kūrortos. Lai gan ar maksājuma karti šajās vietās izdarītie maksājumi nav lieli, tomēr uz šīm vietām ir jānokļūst, jāsedz dzīvošanas un citi izdevumi, ko nav iespējams izdarīt ar atalgojumu vienas minimālās mēnešalgas apmērā, no kuras vēl viena trešdaļa novirzīta kreditoriem. Kā redzams no konta pārskata, saistību dzēšanas procedūras laikā parādnieks bijis šādās vietās: Maiami un Fortloderdeila (ASV Floridas štats); Portluī (Maurīcija); Apija (Samoa); Pralīna (Seišelu Salas); Abū Dabī (Apvienotie Arābu Emirāti); Maskata (Omāna); Sentropēza (Franču Rivjēra kūrorts); Honolulu (ASV Havaju štats); Sanfrancisko (ASV Kalifornijas štats); Kankuna (Meksika); Male (Maldīvija); Doha (Katara) u.c.

Neapšaubāmi ienākumu gūšanas faktors, kā arī parādnieka vēlme pēc iespējas pilnīgāk apmierināt kreditoru prasījumus un darīt visu nepieciešamo, lai gūtu ienākumus, no kuriem varētu veikt maksājumus kreditoriem, ir noteicošais fiziskās personas maksātnespējas procesa sekmīgā norisē. Tas nozīmē, ka parādniekam jābūt godprātīgam, tomēr iepriekš norādītie fakti liecina par pretēju rīcību, kas ņemama vērā, lemjot jautājumu par to, vai atbrīvot parādnieku no atlikušajām parādsaistībām.”⁶⁶ “Kā liecina starptautiskie pētījumi, fiziskās personas maksātnespējas process pamatā ir aktuāls personām ar salīdzinoši zemiem ienākumiem. Līdz ar to par pieļaujamu būtu uzskatāms tas, ka maksātnespējīgu parādnieku vidējais ienākumu apmērs ir zemāks par vidējo darba samaksas apmēru valstī. Turklāt jāatzīst, ka Latvijā kopumā ir pietiekami augsts to personu skaits, kuru “oficiālie” ienākumi ir minimālās mēnešalgas vai pat vēl zemākā apmērā. Proti, atbilstoši statistikas datiem 2018.gada 2.ceturksnī Latvijā minimālo.”⁶⁷ Lai persona būtu ieinteresēta gūt lielākus “oficiālos” ienākumus, tad saistību dzēšanas plāna izpildei novirzāmo summu noteikt konstantu, kas nemainās, ja palielinās parādnieka ienākumi. “Attiecīgi šādā veidā var sekmīgāk sasniegt vienu no fiziskās personas maksātnespējas procesa pamatmērķiem – parādnieka finansiālās situācijas sekmīgu rehabilitāciju. Turklāt šāda tiesiskā regulējuma ietvaros faktiski nav nepieciešams īstenot parādnieka ienākumu kontroli saistību dzēšanas procedūras laikā, un tiesai ir salīdzinoši vienkāršāk lemt par parādnieka atbrīvošanu no neizpildītajām parādsaistībām

⁶⁶ Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C36066011, SPC-7/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas> [aplūkots: 20.02.2020]

⁶⁷ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 175. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

maksātnespējas procedūras noslēgumā.”⁶⁸ Pētījumā arī norādīts, ka šādam regulējumam ir trūkumi, kas var izpausties kā pārāk liela vai pārāk maza mēneša maksājuma noteikšana. Pirmajā gadījumā persona nespēs pildīt saistību dzēšanas plānu, bet otrajā gadījumā – kreditoru prasījumi netiks apmierināti pēc iespējas lielākā apmērā. Pastāvot šādam regulējumam, problēma varētu būt tajā, ja maksājumu apmēru paredzētu no ienākumi, kas ir uz saistību dzēšanas plāna sastādīšanas brīdi, tad var rasties situācija, ka parādnieks slēpj ienākumu apmēru un rezultātā kreditori negūst pēc iespējas lielāku apmierinājumu. Darba autore uzskata, ka būtu vērts noteikt procentuālu daļu no parāda summas, kas parādniekam jāatlīdzina kreditoriem nevis fiksētu maksājumu. Šādā situācijā netiktu noteikts konkrēts saistību dzēšanas termiņš, bet vērtējot parādnieka ienākumus uz saistību dzēšanas pasludināšanas brīdi noteikt maksimālo termiņu saistību izpildei.

Šobrīd spēkā esošā Maksātnespējas likuma 162. panta sestā daļa paredz, ka ar tiesas lēmumu vienu reizi saistību dzēšanas procedūras laikā uz termiņu, kas nepārsniedz vienu gadu, var uz pusi samazināt fiziskās personas saistību dzēšanas plānā paredzētos parādnieka maksājumus kreditoriem, ja viņš saistību dzēšanas procedūras laikā nespēj atrast algotu darbu vai ir kļuvis darbnespējīgs. Šādas normas esamība likumā liek aizdomāties par Maksātnespējas likuma nostādi, ka process ir paredzēts tikai godprātīgiem parādniekiem, jo likums pieļauj samazināt uz pusi saistību dzēšanas plānā paredzētos ikmēneša maksājumus, ja persona nespēj atrast algotu darbu vai ir kļuvusi darbnespējīga, tad uzreiz rodas doma no kādiem līdzekļiem persona segs šos maksājumus. Pastāv iespēja, kas pastāvot šādiem apstākļiem persona iesaistīsies jaunās parādsaistībās, kas nav šī likuma mērķis, vai arī, ka personai ir nelikumīgs ienākumu avots, kas uzreiz norāda uz personas negodprātību, kas izpaužas kā patieso ienākumu neuzrādīšana un slēpšana. Darba autore uzskata, ka efektīgāk būtu grozīt normu un paredzēt saistību dzēšanas procedūras apturēšanu ar tiesas lēmumu uz noteikto laiku un, kad atrasts algots darbs attiecīgi – atjaunošanu.

Rīgas rajona tiesa izskatīja lietu Nr. C33450917 par saistību dzēšanas procedūras un maksātnespējas procesa izbeigšanas apstiprināšanas pamatojoties uz kreditora pieteikumu. Lietā tiesa konstatēja faktus, ka fiziskā persona saistību dzēšanas procedūrā noteiktos maksājumus neveica personīgi, bet to veica trešā persona, kā arī tika konstatētas nesakritības saņemtajā algā un līgumā paredzētajā un tiesa noteica, ka “nav iespējams konstatēt parādnieka gūtos ienākumus saistību dzēšanas plāna izpildes laikā. [..]

⁶⁸ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 180. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

Maksātnespējas likums neparedz parādniekam patvaļīgi, bez attiecīgas saskaņošanas pieļaut jebkādas, pat nenozīmīgas atkāpes no tiesas apstiprinātā personas saistību dzēšanas plāna izpildes. Fiziskās personas maksātnespējas process ir brīvprātīgi piemērojams instruments savu saistību dzēšanai līdz ar to, ja parādnieks ir nokavējis maksājumu veikšanas termiņus, un nav veicis tos ilgstošā laika posmā, ir atzīstams, ka parādnieks nav pildījis saistību dzēšanas plānu, būtiski apgrūtinot maksātnespējas procesu. [...] Tiesa atzīst, ka parādnieks nav pietiekami nopietni uztvēris maksātnespējas procesa izmantošanas noteikumus un priekšnosacījumus, kuriem ir jāiestājas, lai parādnieku varētu atbrīvot no atlikušajām neizpildītajām saistībām.”⁶⁹ Minētajā lēmumā tiesa norāda uz parādnieka vieglprātīgu attieksmi pret maksātnespējas procesa pienākumu veikšanu un nekonstatē parādnieka godprātīgu rīcību attiecībā pret kreditoriem.

Zemgales rajona tiesa izskatīja kreditora pieteikumu par saistību dzēšanas procedūras izbeigšanu un ar lēmumu kreditora prasību apmierināja konstatējot, ka “uz pieteikuma sagatavošanas brīdi, parādnieks ir vispār pārtraucis maksājumu veikšanu. Vienīgais saņemtais maksājums bijis 2019. gada 7. janvārī un nepietiekamā apmērā. [...] Sniedzot paskaidrojumus parādnieks norādīja, ka ar esošajiem finansiālajiem līdzekļiem nav izdevies sakārtot savu dzīvi un godprātīgi veikt grafikā noteiktos maksājumus. [...] Tiesa uzskata, ka parādnieks nav ievērojis fiziskās personas maksātnespējas procesa principus, nav ņēmis vērā, ka ne tikai tiesības, bet arī to, ka pienākumi jāizpilda labā ticībā.”⁷⁰ “Ienākumu gūšanas faktors ir noteicošais fiziskās personas maksātnespējas procesa sekmīgā norisē.”⁷¹ Minētajā gadījumā parādnieks varēja izmantot normu, kura paredz tiesības parādniekam uz pusi samazināt maksājumu apmēru saistību dzēšanas plāna izpildes laikā, ja ir iestājušās likumā noteiktie apstākļi, bet, kā darba autore iepriekš norādīja, arī analizējamajā situācijā minētā norma nebūtu lietderīga, jo parādniekam nepietika līdzekļu veikt pat daļu no maksājumiem. Autore uzskata, ka ne vienmēr algota darba neesamība ir galvenais faktors kāpēc personai nav iespējams veikt maksājumus. Šādos gadījumos, ja parādnieka situācija būtu attaisnojama un viņš pats būtu vērsies ar lūgumu apturēt saistību dzēšanas plāna izpildi, tad nevarētu atsaukties uz parādnieka

⁶⁹ Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra lēmums lietā Nr. C33450917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 17.02.2020]

⁷⁰ Zemgales rajona tiesas 2019. gada 7. maija lēmums lietā Nr. C73342518. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi> [aplūkots: 17.02.2020]

⁷¹ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 34.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

negodprātību, bet tieši pretēji rīcība norādītu personas vēlmi risināt situāciju un ieinteresētību.

3. TIESISKĀS AIZSARDZĪBAS PROCESS FIZISKAI PERSONAI

Maksātnespējas likums paredz tādu procedūru kā Tiesiskās aizsardzības process – tiesiska rakstura pasākumu kopums, kura mērķis ir atjaunot parādnieka spēju nokārtot savas saistības, ja parādnieks nonācis finansiālās grūtībās vai uzskata, ka tajās nonāks. Saskaņā ar šī likuma 32. panta pirmo daļu tiesiskās aizsardzības process ir piemērojams juridiskajām personām, personālsabiedrībām, individuālajam komersantam, ārvalstī reģistrētai personai, kas veic pastāvīgu saimniecisko darbību Latvijā, un lauksaimniecības produktu ražotājiem (turpmāk šajā sadaļā – parādnieks). Sekojoši, no minētā izriet, ka šī procedūra nav pieejama fiziskām personām. Kaut gan likums paredz iespēju tiesisko aizsardzības procesu izmantot individuālajam komersantam – “komercreģistrā ierakstīta fiziskā persona”⁷². Nosacīti arī šāds process ir pieejams fiziskai personai, bet tikai attiecībā uz saistībām, kas tai radušās veicot saimniecisko darbību. Darba autore uzskata, ka būtu nepieciešams modificēt un padarīt šādu procedūru pieejamu arī fiziskām personām, jo no definīcijas var secināt, ka parādnieks, kurš vēlas iziet šādu procedūru vēl nav kļuvis maksātnespējīgs un tam ir iespēja vienoties ar kreditoru kopumu un izveidot kaut ko līdzīgu fiziskās personas maksātnespējas procesā paredzētajam saistību dzēšanas plānam. Latvijas likumā paredzēta iespēja tikai jau maksātnespējīgam parādniekam atbrīvoties no savām saistībām, bet šī procedūra tikai veicinātu parādnieka godprātību rīkoties jau veidojoties problemātiskai situācijai un meklēt risinājumu pārrunās ar kreditoru kopumu, lai nenonāktu maksātnespējas stāvoklī, kas varētu izvērsties veiksmīgāka nekā personas pasludināšana par maksātnespējīgu. Attiecīgi parādniekam godprātīgi rīkojoties un problēmu risinot laicīgi, tiesa varētu noteikt procentuālu parāda apmēru, kas parādniekam jāatmaksā, piemēram, ka atmaksājams ir tikai 70% no pamatparāda, pamatparāds vai pamatparāds un 10% no aprēķinātās kavējuma naudas, tas būtu nosakāms atkarībā no parādsaistību apmēra un personas līdzekļiem un tiesiskās aizsardzības procesa plāna termiņa, kā arī no kreditoru vēlmes sadarboties un saņemt apmierinājumu lielākā daļā nekā tas būtu iespējams maksātnespējas procesa rezultātā. Likums neaizliedz parādniekam vienoties ar kreditoru arī ārpus tiesas, bet ne vienmēr kreditors ir ieinteresēts vest sarunas ar parādnieku. Kreditori uzskata, ka vienkāršāk ir iesniegt prasību tiesā un labvēlīga sprieduma rezultātā nodot to piespiedu izpildei zvērinātam tiesu izpildītājam.

⁷² Komerclikums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts 13.04.2000., [22.03.2020. red.]

Maksātnespējas likuma 37. pantā ir noteiktas tiesiskā aizsardzības procesa lietas ierosināšanas sekas:

1) spriedumu izpildes lietvedības apturēšana lietās par piespriesto, bet no parādnieka nepiedzīto summu piedziņu un lietās par saistību izpildīšanu tiesas ceļā Civilprocesa likumā noteiktajā kārtībā;

2) aizliegums nodrošinātajam kreditoram prasīt ieķīlātās parādnieka mantas pārdošanu, izņemot šā panta otrajā daļā minēto gadījumu;

3) aizliegums kreditoram iesniegt juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu;

4) aizliegums veikt parādnieka likvidāciju;

5) līgumsoda pieauguma apturēšana;

6) to procentu pieauguma apturēšana, kuri pārsniedz likumiskos procentus, izņemot gadījumus, kad Eiropas Centrālās bankas noteiktā galveno refinansēšanas operāciju procentu likme pārsniedz likumisko procentu apmēru, jo tad piemērojama Eiropas Centrālās bankas noteiktā galveno refinansēšanas operāciju procentu likme;

7) nokavējuma naudas pieauguma apturēšana;

8) nodokļu prasījumu nokavējuma naudas aprēķināšanas apturēšana.

Minētā likuma pirmās daļas 3. un 4. punktā noteiktie punkti nebūtu attiecināmi uz fizisko personu. Šāda regulējuma esamība apturētu pārmērīgas kavējuma naudas pieaugumu, kā arī persona, kurai ir manta, sniegtu drošības sajūtu, ka tā netiktu atsavināta.

Kā arī saskaņā ar Civilprocesa likuma 34. panta trešo daļu par tiesiskā aizsardzības procesa pieteikuma iesniegšanu maksājamā valsts nodeva 145 *euro* apmērā, savukārt nav nepieciešams iemaksāt maksātnespējas procesa depozītu, kas ir maksājams, ja tiek pasludināts maksātnespējas process. Savukārt, tiesiskā aizsardzības procesa uzraugošās personas atlīdzību saskaņā ar Maksātnespējas likuma 166. panta otro daļu “maksā noteiktais kreditoru vairākums, kas ir atbalstījis tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu, proporcionāli katra kreditora prasījuma apmēram”. Šāds procesa veids izdevumu ziņā ir pieejamāks fiziskajām personām nekā maksātnespējas process.

Lielbritānijā “ar 1986. gada Maksātnespējas likumu (grozīts ar 2000. gada Maksātnespējas likumu un 2002. gada Uzņēmējdarbības likumu) tika ieviesta jauna procedūra, saskaņā ar kuru parādnieks varēja vienoties ar saviem kreditoriem, lai laika gaitā pilnībā vai daļēji samaksātu savus parādus, kas ir alternatīva bankrotam. Šo

vienošanos sauc par individuālu brīvprātīgu vienošanos”⁷³. Procedūras oriģinālais nosaukums ir “*Individual Voluntary Arrangement*”. “Ņemot vērā, ka individuālā brīvprātīgā vienošanās ir līgumiska vienošanās ar kreditoriem, tad tā var būt tik elastīga, cik tā ir iespējama atkarībā no parādnieka situācijas: individuālo brīvprātīgo vienošanos var balstīt uz dažādiem apstākļiem, piemēram, kapitālu, trešo personu maksājumiem, daļēju vai pilnīgu parādnieka īpašuma atsavināšanu, vai visu iepriekš minēto kombināciju. Tādēļ attiecīgi var secināt, ka individuālās brīvprātīgās vienošanās lielākā priekšrocība, salīdzinot ar bankrota procedūru, ir tieši iespēja parādniekam pašam vairāk kontrolēt savus aktīvus. Maksātnespējas speciālists palīdz parādniekam tikt skaidrībā ar to, ko parādnieks var atļauties samaksāt un kādā termiņā to var izdarīt.”⁷⁴ Citētajā pētījumā arī noteikts, ka šādu procedūru pamatā izvēlas personas, kam ir liels aktīvu apjoms. Pie šī nepieciešams apsvērt vai Latvijā tieši šādai procedūrai būtu liela piekrišana, jo praksē maksātnespējas procesu izmanto personu loks, kam vairs nav atlikusi realizējama manta. Savukārt, šis apstāklis liek atgriezties pie darba autores iepriekš izteiktā viedokļa par tiesību aizsardzības procesa piemērošanu arī fiziskajām personām, ka tad grūtībās nonākusī persona sāktu rīkoties laicīgāk un būtu ieinteresēta saglabāt tai piederošo mantu kamēr vēl nav uzsākta piespiedu atsavināšana, jo likums paredzētu procesu ar ko novērst maksātnespējas iestāšanos.

Arī Igaunijas likums Vōlgade ūmberkujundamise ja vōlakaitse seadus paredz parādu pārstrukturēšanas iespēju. “Šī likuma mērķis ir atvieglot fiziskas personas, kurai ir maksātpējas problēmas (parādnieka), parādu pārstrukturēšanu, lai pārvarētu maksātpējas problēmas un izvairītos no bankrota procedūras. Tādējādi tiek ņemtas vērā parādnieka, kā arī viņu kreditoru likumīgās intereses.”⁷⁵ Arī Igaunijas likums paredz sava veida vienošanos ar kreditoriem par parāda termiņa pagarināšanu, sadalīšanu pa daļām vai parādsaistības samazināšanu. Šī procedūra ir līdzīga Lielbritānijas individuālajai brīvprātīgajai vienošanās un Latvijas tiesiskajam aizsardzības procesam, bet apskatītās ārvalstu procedūras ir pielāgotas fiziskajām personām, savukārt, Latvijas procedūra tikai juridiskām personām. Arī Eiropas parlamenta un padomes regula (ES) 2015/848 nosaka,

⁷³ Individual Voluntary Arrangements. Pieejams: <https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/casehelpmanual/I/IndividualVoluntaryArrangements.htm> [aplūkots: 14.03.2020]

⁷⁴ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 34.lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

⁷⁵ Vōlgade ūmberkujundamise ja vōlakaitse seadus Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131012014008> [aplūkots: 15.03.2020]

ka tās darbība ir attiecināma “arī uz procedūrām, kas veicina ekonomiski dzīvotspējīgu, bet finansiālās grūtībās nonākušas darījumdarbības glābšanu un dod uzņēmējiem otru iespēju. Regulas darbības joma būtu jo īpaši jāattiecina arī uz procedūrām, ar kurām paredzēts pārstrukturēt parādnieku posmā, kad maksātnespēja ir tikai varbūtēja, un procedūrām, ar kurām parādnieks joprojām pilnībā vai daļēji kontrolē savus aktīvus un darījumus. Tā būtu jāattiecina arī uz procedūrām, kurās paredzēta parāda dzēšana vai parāda korekcija patērētājiem un pašnodarbinātām personām, piemēram, samazinot summu, kas jāmaksā parādniekam, vai pagarinot parādniekam noteikto atmaksas termiņu. Tā kā minētajās procedūrās ne vienmēr ir nepieciešams iecelt maksātnespējas procesa administratoru, šai regulai uz tām būtu jāattiecas tādā gadījumā, ja tās notiek tiesas kontrolē vai uzraudzībā.”⁷⁶ Šajā regulā tiek minēts, ka tā arī ir piemērojama fizisko personu parādu restrukturizācijai, bet kā jau iepriekš tika noskaidrot Latvijā šāda procedūra netiek piedāvāta. Arī advokātu biroja “Novius” veiktajā pētījumā tiek norādīts, ka Latvijā būtu nepieciešams ieviest šādu procedūru, ņemot vērā tās izmantošanas biežumu citu valstu tiesu praksē. “Anglijā un Velsā individuālo brīvprātīgo vienošanos ar kreditoriem par parādu samaksu (individual voluntary arrangement jeb IVA) izmanto pārliecinošs vairums parādnieku. Proti, 2018. gada pirmajā ceturksnī Anglijā un Velsā 61 % no visām uzsāktajām maksātnespējas procedūrām bija tieši IVA procedūra.

Ņemot vērā Latvijas kultūras īpatnības (aizspriedumi, sabiedrības nosodījums u.c.). Parādu restrukturizācijas procesa pieejamība varētu būt efektīvs instruments finansiālo grūtību risināšanai (it īpaši personām ar mantu un salīdzinoši lieliem ienākumiem), jo dotu iespēju piemērot fleksiblākus noteikumus, kā arī labāk salāgojot parādnieka un kreditoru intereses. Ņemot vērā IVA procedūras plašo izmantošanu Anglijā un Velsā, IVA procedūras regulējums varētu kalpot par labu paraugu Latvijai, ieviešot parādu restrukturizācijas regulējumu attiecībā uz fiziskām personām.”⁷⁷

Darba autore pievienojas pētījumā paustajam priekšlikumam ieviest parādu restrukturizācijas regulējumu attiecībā uz fiziskajām personām Latvijā. Kā iepriekš nodaļā tika apskatīts, valstī ir pieejams tiesiskās aizsardzības process tikai juridiskām personām. Latvijā pirms 2008. gada arī maksātnespējas process bija pieejams tikai juridiskajām personām. Šāda procedūra ļautu personai risināt savas finanšu problēmas,

⁷⁶ EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2015/848 (2015. gada 20. maijs) par maksātnespējas procedūrām Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0848&from=LV> [aplūkots: 15.03.2020]

⁷⁷ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 197. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

saglabājot tās īpašumā esošo mantu. Bet šāda procedūra būtu jāuzsāk personām ar finanšu problēmām, kuras vismaz pirmšķietami iespējams atrisināt šīs procedūras ietvaros.

4. MAKSĀTNESPĒJAS PROCESS NEGODPRĀTĪGAM PARĀDNIKAM

“Maksātnespējas likuma tiesiskais regulējums ietver sevī pamatnostādni par to, ka saistības tiek dzēstas tikai godprātīgam parādniekam, kas tiesu praksē šī pamatnostādne samērā bieži tiek izmantota, lai izbeigtu maksātnespējas procesu negodprātīgam parādniekam. Tomēr vienlaikus secināms, ka nereti fiziskās personas maksātnespējas procesos saistības tiek dzēstas arī tādiem parādniekiem, par kuru godprātību rodas šaubas (pārmērīgas saistības, mantiskajam stāvoklim neatbilstošas saistības, straujš saistību pieaugums, aizdomīgi darījumi, zemi “oficiālie” ienākumi, formālas atbildes uz administratora vai tiesas pieprasījumiem, ienākumu apmēram neatbilstošs dzīves veids u.c.). Tādējādi likumdevējam ir principiāli jāizšķiras par to, vai tiek saglabāta pamatnostādne par iespēju dzēst saistības tikai godprātīgam parādniekam (apzinoties, ka realitātē tā bieži vien ir vīzija, nevis faktiskā situācija) vai arī, līdzīgi kā tas ir Lielbritānijā, paredzēt iespēju dzēst saistības arī negodprātīgiem parādniekiem, taču piemērojot šādiem parādniekiem nelabvēlīgākus maksātnespējas procesa noteikumus.”⁷⁸

Autore darbā aprakstīja gadījumus, kuros fiziskās personas maksātnespējas process izbeigts pamatojoties uz parādnieka rīcību pretēji labas ticības principam, konstatējot parādnieka negodprātību darbībās, kas veiktas pirms maksātnespējas procesa iesniegšanas. “Viens no būtiskākajiem instrumentiem pret parādnieku negodprātību ir tiesiskais regulējums, kas noteic ierobežojumus saistību dzēšanas procedūrai, jo tieši saistību dzēšana ir tas “produkts”, ko parādnieks vēlas saņemt, uzsākot fiziskās personas maksātnespējas procesu.”⁷⁹ “Negodprātīgu parādnieku problemātika ir risināma, meklējot saprātīgu balansu gan attiecībā uz parādnieku kontroles izmaksām, gan arī sabiedrības interesēm, jo, liedzot parādniekam iespēju dzēst saistības fiziskās personas maksātnespējas procesā, tiek zaudēta parādnieka produktivitāte, negatīvi ietekmēta ģimenes dzīve un veselība.”⁸⁰

⁷⁸ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 205. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

⁷⁹ Ibid, 212. lpp.

⁸⁰ The World Bank. Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons. 2013, p. 64, par 192. Pieejams: https://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf
[aplūkots: 16.03.2020]

Darba autore, darba rakstīšanas ietvaros, iepazinās ar vairākiem spriedumiem kuros tiesa noraidījusi fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikumu un izbeigusi maksātnespējas procesa lietu, jo parādnieks nav rīkojies godprātīgi. Darba autorei radies iespaids, ka vairāki parādnieki nav pievērsuši uzmanību Maksātnespējas likumā noteiktajam, ka “parādniekam nav iespējams nokārtot minētās saistības”. Iesniedzot pieteikumu, ir balstījušies uz to, ka parādsaistību apmērs ir sasniedzis likumā noteikto kritēriju un formāli norādījuši uz to, ka ir nonākuši finansiālās grūtībās un nevarot pildīt uzņemtās saistības, kaut gan tiesa, aplūkojot iesniegtos pierādījumus, konstatējusi, ka parādnieka ienākumu apmērs ir ievērojams un nav samazinājies no brīža, kad persona uzņēmusies pildīt konkrētās parādu saistības. Parādnieka uzskats ir, ka, sasniedzot noteikto parāda sliekšni, viņam ir tiesības sniegt maksātnespējas pieteikumu tiesā kaut gan viņi nav finansiālās grūtībās nonākuši, bet vienkārši nevēlas pildīt uzņemtās saistības, bet vēlas netaisnīgi iedzīvoties. Darbā aplūkotajos gadījumos, tiesa norādīja, ka kopš saistību uzņemšanās brīža ienākumi nav samazinājušies, maksājumi netika veikti, kas, atbilstoši ienākumiem, bija samērīgi un parādnieki pasliktināja savu stāvokli uzņemoties jaunas parādsaistības, kas ir pilnīgi pretēji maksātnespējas procesa nostādnei un likumā definētajiem procesa principiem. “Norādāms, ka jau šobrīd fiziskās personas maksātnespējas procesos praksē ir novērojama bieža kredītu uzņemšanās neilgi pirms maksātnespējas procesa iesniegšanas, kas noteikti nerada iespaidu par vēlmi to atmaksāt, pat ja tas būtu iespējams.”⁸¹ Pastāvot šādam uzskatam, sabiedrībā nemainīsies fizisko personu attieksme pret neapdomātu aizdevumu ņemšanu, jo viņiem liksies, ka ir “drošības spilvens” – fiziskās personas maksātnespējas process. Bet šī problēma jāskata arī no otras puses, ja ātrie patēriņa kredīti nebūtu tik pieejami, tad sabiedrībā nebūtu tik lielu problēmu ar personu maksātspēju un nebūtu tik liela vajadzība ierosināt fiziskās personas maksātnespējas procesu. Kā arī autore iepriekš darbā izteica priekšlikumu iekļaut nebanku kreditētājus Kredītu reģistrā, kā rezultātā kreditoriem būtu iespēja un tiem būtu pienākums pilnīgāk izvērtēt personu maksātspēju atbilstoši to uzņemtajām saistībām. “Uz 2018. gada 31. decembri parādu portfeļa kopsumma attiecība par patērētāju parādiem sastādīja 1,280 miljardus euro. Pēc parādu portfeļa kopējā lietu skaita, atgūšanai nodoto patērētāju lietu skaits uz 2018. gada 31. decembri sasniedza 1290323 parādu lietas. Turklāt tieši no kredītiestādēm un nebanku kreditēšanas nozares iegūtās lietas veido būtisku daļu no visām lietām. Proti, uz 2018. gada 31. decembri kopējā parādu portfelī ietilpst 11,85% jeb

⁸¹ Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija. 10. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020]

152949 lietas (apmērs: 67,39% jeb 862,949 milj. euro) no kredītiestāžu nozares un 31,01% jeb 400144 lietas (apmērs: 21,71% jeb 277,983 milj. euro) no nebanku kredītēšanas nozares.”⁸² Atšķirība starp lietu skaitu, kas nodotas zvērinātam tiesu izpildītājam piedziņas darbību veikšanai, ir ievērojama un atšķiras uz pusi, ņemot vērā arī to, ka parādu kopējā summa ir aptuveni trīs reizes mazāka. Šie dati liecina, ka aizdevumi tiek izsniegti mazos apmēros un plašam personu lokam, nevērtējot to maksāspēju. Kaut gan kredītiestāžu nodoto parādu summa ir lielāka, bet vairums no tiem ir nodrošinātie parādi.

“Likumsargi pēdējās desmitgadēs ir cīnījušies ar daudzu negatīvo seku novēršanu, ko izraisa strauji augošās fizisko personu parādu problēmas. Šīs problēmas ir izplatītas dažādos reģionos, kas ļoti atšķiras ne tikai kultūras, vēstures un sociālās struktūras, bet arī ekonomiskās un finanšu attīstības ziņā. Gan attīstītās valstis, gan jaunattīstības valstis ir cietušas no plašākas un dziļākas maksātnespējas izplatības starp fiziskām personām, jo īpaši tāpēc, ka finansējuma pieejamība ir paplašināta plašākiem sabiedrības slāņiem. Tā kā arvien vairāk cilvēku bauda ieguvumus no piekļuves finansējumam gan uzņēmējdarbībai, gan patēriņam, steidzamība rīkoties ar neizbēgamajiem ekonomiskajiem zaudējumiem kļūst arvien grūtāka. Pārmērīgas parādsaistības rada nopietnas ekonomiskas problēmas attiecībā uz produktivitātes samazināšanos plašām iedzīvotāju grupām, kurām ir parāds, un tas mazina indivīdu iniciatīvu un mazina viņu produktivitāti.”⁸³ Tieši šī iemesla dēļ juridiskajā telpā ir izskanējuši priekšlikumi padarīt iespējamu maksātnespējas procedūru negodprātīgiem parādniekiem un maksātnespējas procesa ietvaros tikt atbrīvotiem no neizpildītajām parāda saistībām. Savukārt, šādā situācijā nebūtu godīgi piemērot vienādus noteikumus gan godprātīgam parādniekam, kurš maksātnespējas situācijā nonācis apstākļu sakritības dēļ, gan negodprātīgam parādniekam, kurš ar apzinātām darbībām ir sevi novedis līdz šādam stāvoklim.

Darba autore uzskata, ka godprātīgie no negodprātīgajiem parādniekiem būtu jānošķir jau tiesai vērtējot vai pasludināt fiziskās personas maksātnespējas procesu vai nepasludināt. Tiesa no iesniegtajiem dokumentiem varētu izvērtēt parādnieka godprātību atkarībā no uzņemto saistību skaita, ienākumu apmēra un maksājumu disciplīnas. Darbā ir pieminēti gadījumi, kad tiesa izvērtējot šos apsvērumus ir atteikusi pasludināt fiziskās personas maksātnespējas procesu. Savukārt, ja tiktu ieviests regulējums, kas ļauj arī pie

⁸² Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija. 6. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020]

⁸³ The World Bank. Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons. 2013, p. 125, par 392. Pieejams: https://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf [aplūkots: 16.03.2020];

šādiem apstākļiem procesa beigās tikt atbrīvotam no saistībām, tad tiesa varētu pasludināt arī šādas personas par maksātnespējīgām, bet uz tām tiktu piemēroti citi, stingrāki, noteikumi.

“No Maksātnespējas likuma 130. pantā minētajiem maksātnespējas procesa piemērošanas ierobežojumiem ir nošķirami saistību dzēšanas procedūras piemērošanas ierobežojumi, kas noteikti Maksātnespējas likuma 153. pantā. Pēdējo konstatēšanai ir atšķirīgas tiesiskās sekas. Gadījumā, ja atklājas Maksātnespējas likuma 153. pantā minētie apstākļi (kas ir nosacīti “smagāki” pārkāpumi), bankrota procedūra tiek veikta līdz galam, realizējot parādnieka mantu, nepieciešamības gadījumā apstrīdot darījumus, lai atgūtu mantu, un iegūtie līdzekļi tiek sadalīti starp kreditoriem Maksātnespējas likumā noteiktajā kārtībā. Tas ir, bankrota procedūra tiek pabeigta, nevis izbeigta. Turklāt vienlaikus ar bankrota procedūras pabeigšanu tiek izbeigts arī maksātnespējas process, nepiemērojot parādniekam saistību dzēšanas procedūru.”⁸⁴ Šādos gadījumos, ja parādnieks godprātīgi neveic pienākumus jau pēc procesa pasludināšanas, tad administratoram vai kreditoram nebūtu jālūdz tiesai izbeigt procesu, bet piemērot noteikumus, kas piemērojami negodprātīgam parādniekam. Ja negodprātīga rīcība tiek konstatēta bankrota procedūras ietvaros, tad parādnieka saistību dzēšanas plāna izstrādei būtu piemērojami attiecīgi citi noteikumi, bet, ja negodprātība konstatēta saistību dzēšanas procedūras ietvaros, tad parādniekam nepieciešams veikt grozījumus apstiprinātajā saistību dzēšanas plānā un iesniegt to tiesai apstiprināšanai.

Iepriekš darbā tika izteikts priekšlikums nenoteikt konkrētu saistību dzēšanas plāna izpildes termiņu un ikmēneša maksājumu apmēru, bet noteikt kopējo maksājumu summu, kas parādniekam ir jāveic saistību dzēšanas procedūras ietvaros. Gadījumos, kad tiesa konstatējusi, ka parādnieks ir negodprātīgs, varētu noteikt, procentuāli lielāku atlīdzināmo parāda summu saistību dzēšanas procedūras ietvaros nekā godprātīgam parādniekam. Piemēram, ja abiem parādniekiem ir līdzvērtīgs parāda apmērs, tad noteikt, ka godprātīgam parādniekam jāveic kopējie maksājumi 40% apmērā no parāda summas, bet negodprātīgam par 15% vairāk.

Kā arī negodprātīgiem parādniekiem paredzēt mazāku dzēšamo saistību apmēru. Darba autore uzskata, ka varētu noteikt tādu pašu dzēšamo saistību klāstu, kādu ir paredzēts noteikt likuma par fiziskās personas atbrīvošanu no parādsaistībām, t.i., “fiziskā persona varēs saņemt atbrīvojumu no tādām saistībām, kur arī kreditoram likums ir uzlicis

⁸⁴ Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29-60.¹ nodaļa). Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna zinātniskajā redakcijā. 514.-515. lpp

zināmu pienākumu vērtēt patērētāja spēju atmaksāt kredītu vai arī tādām saistībām, ko kreditors ir izsniedzis savas saimnieciskās darbības tūlītējās (lai persona iegādātos preci vai pakalpojumu, par ko tā nevar norēķināties uzreiz) vai atliekošās (lai arī turpmāk persona izmantotu preces vai pakalpojuma sniedzēja piedāvāto iespēju iegādāties to, kaut arī viņa nespēj par to norēķināties uzreiz) interesēs. Par pēdējo papildus norādāms, ka Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8. panta 4.³ daļā definēti gadījumi, kad kredīta devējam ir piemērojama atvieglotāka kārtība kredīta sniegšanai, tai skaitā nav pienākuma vērtēt spēju atmaksāt kredītu. Tomēr arī atvieglotāks process nemaina to, ka kredīta devējs arī šajos gadījumos ar patērētāju slēdz patērētāja kreditēšanas līgumu, kas tādējādi liecina par līguma darbību arī kreditora interesēs tūlītēji vai ar atliekošu potenciāli pozitīvu ietekmi kredīta devējam. Tādējādi patērētāju tiesību aizsardzības kontekstā arī šādos gadījumos būtiski, lai kredīta devējs rīkotos kā krietns un rūpīgs saimnieks un neizsniegtu kredītu personai, kura nebūs spējīga samaksāt aizņemto kredītu.”⁸⁵ Bet pie nedzēšamajām parādsaistībām arī paredzēt nodrošināto kreditoru saistības, kā arī neiekļaut saistības, kas radušās, lai persona spētu sev nodrošināt pamatvajadzības un “parādsaistības kā, piemēram, kas būtiski un nepastarpināti skar citu personu pamatvajadzību nodrošināšanu, proti, kas radušās no uzturlīdzekļiem un maksas par sociālajiem pakalpojumiem nemaksātājiem par saviem bērniem.”⁸⁶.

Pastāvot šādam regulējumam persona varētu vismaz gūt daļēju saistību dzēšanu un tai būtu mazāks parādu slogs, kas ļautu nedaudz stabilizēt tās finansiālo stāvokli.

“Vairākkārt norādīts uz nepieciešamību ieviest parādniekiem naudas sodu vai kriminālatbildību par pārkāpumiem fiziskās personas maksātnespējas procesā, piemēram, par nepatiesas vai nepilnīgas informācijas sniegšanu. Tas gan ir visnotaļ diskutabls priekšlikums, jo, ja reiz parādnieks jau nespēj izpildīt esošās saistības, domājams, viņu no pārkāpuma izdarīšanas neatturēs naudas soda piemērošanas iespējamība. Savukārt kriminālatbildības institūts, kā liecina Latvijas pieredze, faktiski nesniedz nekādu atdevi juridisko personu maksātnespējas procesos. Tādēļ nav pamata sagaidīt, ka parādnieku negodprātību varētu samazināt ar kriminālatbildības institūtu.”⁸⁷ No minētā noprotams, ka kriminālatbildība par negodprātīgu rīcību fiziskās personas maksātnespējas procesā

⁸⁵ Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija. 5.-6. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020];

⁸⁶ Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija. 9. lpp. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420> [aplūkots: 19.04.2020];

⁸⁷ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 189. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

netiek paredzēta, bet darba autore konstatēja, ka Krimināllikuma 214. panta otrā daļa paredz, ka “par tāda maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu, kurā sniegtas apzināti nepatiesas ziņas vai ziņas slēptas, ja pieteikuma dēļ var tikt pasludināts vai tika pasludināts maksātnespējas process (apzināti nepatiess maksātnespējas procesa pieteikums) – soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz diviem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu.”⁸⁸ un 215. panta trešajā daļā paredzēts, ka par šķēršļu likšanu maksātnespējas procesa gaitā, kas parādnieka (juridiskās personas maksātnespējas procesa subjekta) pārstāvja vai fiziskās personas (fiziskās personas maksātnespējas procesā) rīcībā izpaužas kā apzināti nepatiesu ziņu sniegšana tiesai vai administratoram, darījumu nelikumīga veikšana, mantas vai darījumu slēpšana, dokumentu slēpšana, iznīcināšana vai viltošana, — soda ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem vai ar īslaicīgu brīvības atņemšanu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu, atņemot tiesības uz noteiktu vai visu veidu komercdarbību vai uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu uz laiku no diviem līdz pieciem gadiem. Pretēji zvērinātu advokātu biroja pētījumā norādītajam Krimināllikumā ir paredzēta arī kriminālatbildība par nepatiesu fiziskās personas maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu un maksātnespējas procesa kavēšanu. Savukārt, autore pievienojas pētījumā paustajam pieņēmumam, ka nav lietderīgi maksātnespējīgu personu krimināli sodīt un piemērot naudas sodu. Lietderīgāk šādā situācijā būtu, sodot personu, piemērot aizliegumu ieņemt vadošus amatus, jo bieži šādu amatu pienākumos ietilpst lemt par finanšu jautājumiem, bet, ja persona ir nonākusi maksātnespējas situācijā, tad tas norāda uz parādnieka zināšanu vai rūpības trūkumu finanšu lietās.

Darba autore uzskata, ja likumā paredzēt iespēju negodprātīgai fiziskai personai tikt atbrīvotai no parāda saistībām, tas varētu nonākt pretrunās ar iepriekš minētajiem Krimināllikuma pantiem. Šādai situācijai pastāvēt, Maksātnespējas likumā jāatrunā cik liela parādnieka negodprātība ir pieļaujama, lai persona procesa beigās tiktu atbrīvota no parādsaistībām. Personas negodprātīga rīcība nedrīkstētu tikt kvalificētā saskaņā ar minētajiem Krimināllikuma pantiem. Advokātu biroja pētījumā ir sniegti priekšlikumi šo robežu novilkšanai. “Jautājums par to, kādu parādnieka rīcību iekļaut “sarkano līniju” rāmī, un kādu atzīt par nosacīti pieļaujamu, bet sodāmu ar nelabvēlīgākiem maksātnespējas procesa noteikumiem, ir iztīrājams nozares pārstāvju diskusijās. Domājams, ka, ņemot vērā vispārējo civiltiesību regulējumu (Civillikuma 1.pantu), “sarkano līniju” rāmim būtu jāaptver tipiskie gadījumi, kuros parādnieks fiziskās personas

⁸⁸ Krimināllikums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 17.06.1998, [03.07.2019. red.]

maksātnespējas procesa institūtu izmanto ļaunprātīgi. Piemēram, “sarkanās līnijas” varētu būt:

- 1) saistību uzņemšanās bez nolūka tās pildīt,
- 2) apzināta saistību nepildīšana,
- 3) patieso ienākumu vai mantas slēpšana,
- 4) apzināti nepatiesas informācijas sniegšana,
- 5) Maksātnespējas likumā noteikto ierobežojumu pārkāpšana vai pienākumu nepildīšana, tādējādi būtiski pasliktinot kreditoru iespējas gūt sava prasījuma pilnīgāku apmierinājumu.

Savukārt nelabvēlīgāki maksātnespējas procesa noteikumi varētu tikt piemēroti šādos gadījumos:

- 1) neapdomīga vai pārmērīga saistību uzņemšanās,
- 2) ienākumu negūšana atbilstoši savām spējām,
- 3) pasīva savu pienākumu pildīšana maksātnespējas procesā (piemēram, kavēta informācijas sniegšana u.c),
- 4) tādu darījumu noslēgšana, ar kuriem parādnieks nodarījis zaudējumus kreditoriem (nav loģiski, ka atbilstoši spēkā esošajam tiesiskajam regulējumam šādi darījumi, no vienas puses, ir apstrīdami, no otras puses – tie ir ierobežojums saistību dzēšanas procedūras piemērošanai; attiecīgi, saglabājot darījumu apstrīdēšanas institūtu, šāda parādnieka rīcība varētu tikt noteikta nevis kā “sarkanā līnija”, bet gan kā pamats nelabvēlīgāku maksātnespējas procesa noteikumu piemērošanai).”⁸⁹

Darba autore analizējot materiālus secina, ka saistību dzēšanu negodprātīgam parādniekam būtu nepieciešams noregulēt Maksātnespējas likumā, bet piemērojot smagākus noteikumus, jo praksē tāpat bieži no parādsaistībām tiek atbrīvotas personas, kuras nav bijušas godprātīgas.

⁸⁹ Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. 206.-207. lpp. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>

SECINĀJUMI

1. Darba autore secināja, ka likumdevējs ir izvēlējies neprecīzu definējumu Maksātnespējas likuma 6. panta 8. punktā noteiktajam principam. Līdz ar to, darba autore uzskata, ka nepieciešams veikt grozījumus likumā un “labticības principu” nodefinēt, atbilstoši tam piešķirtajai jēgai, par “labas ticības principu”.
2. Maksātnespējas likuma viens no mērķiem ir paredzēt godprātīgam parādniekam atbrīvoties no parādsaistībām, ja ir izpildītas visas likumā noteiktās prasības un darba autore uzskata, ka parādniekam, kam tiek dota iespēja būtu jārīkojas pēc vispārīgām taisnīguma prasībām un, uzsākot procedūru, jābūt zināmām tās prasībām, nevis neizpildot likumā noteiktos pienākumus atsaukties uz labticību – tiesisku trūkumu nezināšana bez vainas.
3. Likumā būtu jāiekļauj norma, kas parādniekam, pirms maksātnespējas process pieteikuma iesniegšanas tiesā, uzliek par pienākumu nosūtīt formālu paziņojumu kreditoriem attiecīgi juridiskai personai, uz to juridisko vai līgumā norādīto korespondences adresi, bet fiziskai personai uz deklarēto adresi, bet, ja tāda nav zināma, tad darījuma dokumenta norādīto korespondences adresi, tādējādi paziņojumā norādot lūgumu kreditoram informēt parādnieku par atlikušo saistību apmēru. Saistību dzēšanas plāna izpildes gadījumā dzēst tikai tās saistības par kurām parādnieks informējis tiesu, iesniedzot maksātnespējas procesa pieteikumu.
4. Saistību dzēšanas procedūras ietvaros noteikt procentuālu daļu no parāda summas, kas parādniekam jāatlīdzina kreditoriem nevis fiksētu maksājumu. Šādā situācijā netiktu noteikts konkrēts saistību dzēšanas termiņš, bet, vērtējot parādnieka ienākumus uz saistību dzēšanas pasludināšanas brīdi, noteikt maksimālo termiņu saistību izpildei.
5. Autore nonākusi pie secinājuma, ka Maksātnespējas likuma 162. panta sestā daļa ir pretēja godprātības nostādnei, jo likums pieļauj samazināt uz pusi saistību dzēšanas plānā paredzētos ikmēneša maksājumus, ja persona nespēj atrast algotu darbu vai ir kļuvusi darbnespējīga, tad paredzams, ka personai nav līdzekļu šos maksājumus segšanai. Pastāv iespēja, kas esot šādiem apstākļiem persona iesaistīsies jaunās parādsaistībās, kas nav šī likuma mērķis, vai arī, ka personai ir nelikumīgs ienākumu avots, kas uzreiz norāda uz personas negodprātību, kas izpaužas kā patieso ienākumu neuzrādīšana un slēpšana.

Darba autore uzskata, ka nepieciešams grozīt Maksātnespējas likuma 162. panta sesto daļu izsakot to šādā redakcijā – *“ar tiesas lēmumu vienu reizi saistību dzēšanas procedūras laikā uz termiņu, kas nepārsniedz vienu gadu, var apturēt fiziskās personas saistību dzēšanas plāna izpildi, ja viņš saistību dzēšanas procedūras laikā nespēj atrast algotu darbu, ir kļuvis darbnespējīgs vai pastāv citi apstākļi, ko tiesa atzinusi par pamatotiem, un pēc tiesas noteiktā termiņa beigām vai parādnieka pieteikuma– saistību dzēšanas plāna izpildes atjaunošanu.”* Šajā gadījumā nepieciešams arī ieviest atbilstošu normu Civilprocesa likumā. Darba autores piedāvā, iekļaut pantu Civilprocesa likuma 46.² nodaļā, kas nosaka, ka *“tiesa pēc parādnieka pieteikuma par saistību dzēšanas plāna izpildes apturēšanu saņemšanas izvērtē parādnieka apsvērumus un pieņem lēmumu. Pieņemtā lēmuma norakstu tiesa nosūta parādniekam, administratoram, kreditoriem un atbildīgajai iestādei, kas veic ierakstus maksātnespējas reģistrā.”*

6. Latvijas likumā paredzēta iespēja tikai jau maksātnespējīgam parādniekam pēc saistību dzēšanas plāna izpildes, dzēst atlikušās saistības, bet tiesiskās aizsardzības procesa ieviešana fiziskajām personām veicinātu parādnieka godprātību rīkoties jau veidojoties problemātiskai situācijai un meklēt risinājumu pārrunās ar kreditoru kopumu, kurā vienoties par kādas daļas parādsaistību atlīdzināšanu noteiktā termiņā, bet atlikušās daļas, dzēšanu. Persona nenonāktu maksātnespējas stāvoklī, un kreditori gūtu lielāku savu prasījumu apmierinājumu nekā maksātnespējas procesa ietvaros.
7. Lai finansiālās grūtībās nonākusi fiziskā persona, kuru tiesa atzinusi par negodprātīgu, atgrieztos ekonomiskajā apstākļos un aktīvāk piedalītos sabiedrības dzīvē, likumā paredzēt arī iespēju tikt atbrīvotai no neizpildītajām saistībām, bet paredzot sarežģītākus noteikumus. Paredzot lielāku procentuālu daļu no parāda summas, kas parādniekam jāatlīdzina kreditoriem, nekā godprātīgam parādniekam.
8. Gadījumos, ja parādnieks godprātīgi neveic pienākumus maksātnespējas procedūras ietvaros, tad administratoram vai kreditoram nebūtu jālūdz tiesai izbeigt procesu, bet piemērot noteikumus, kas piemērojami negodprātīgam parādniekam
9. Noteikt likumā, ka negodprātīgam parādniekam izpildot saistību dzēšanas plānu dzēšas tikai saistības, kas veidojušās no patērētāju kreditēšanas līgumiem, bet papildus jau likumā noteiktajām, paredzēt, ka netiek dzēstas saistības pret nodrošinātajiem kreditoriem un saistības kas veidojušās lai persona spētu sev nodrošināt pamatvajadzības.

10. Maksātnespējas likumā jāatrunā cik liela parādnieka negodprātība ir pieļaujama, lai persona procesa beigās tiktu atbrīvota no parādsaistībām. Personas negodprātīga rīcība nedrīkstētu tikt kvalificēta saskaņā ar Krimināllikuma 214. pantu vai 215. panta otro daļu.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA

Literatūra:

1. Ābelis K. Fiziskās personas maksātnespējas procesa jaunais regulējums. Jurista Vārds. 14.09.2010. Nr. 37;
2. Balodis K. Labas ticības principa loma mūsdienu Latvijas civiltiesībās // Likums un tiesības, 2002, 4 sēj., Nr. 9 (37);
3. Balodis K. Labas ticības princips mūsdienu Latvija civiltiesībās. Jurista vārds. 03.12.2002. Nr. 24 (257);
4. G.Bērziņš. Maksātnespējas problēma. Kur mums jāvirzās šajā jomā? Pieejams: <http://www.tb.lv/quo-vadimus/gaidis-berzins-maksatnespejas-problema-kur-mums-javirzas-saja-joma>;
5. G.Bērziņš. Atziņas par aktuālo tiesu praksi maksātnespējas jomā. Jurista vārds, 05.04.2016., Nr. 14 (917);
6. Bērziņš G. Fiziskās personas maksātnespējas process. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2018., 415 lpp.;
7. Grūtups A., Kalniņš E. Civillikuma komentāri. Trešā daļa. Lietu tiesības. Īpašums. Otrais papildinātais izdevums. Rīga. Tiesu namu aģentūra. 2002., 353 lpp.;
8. Kā nepatiesas informācijas sniegšana kreditoram pirms kredīta ņemšanas ietekmē maksātnespējas procesu un ko darīt, ja ir sniegta nepatiesa informācija? Pieejams: <https://administratorubirojs.lv/fp-process/21-raksti/fizisko-personu-maksatnespeja/184-ka-nepatiesas-informacijas-sniegsana-kreditoram-pirms-kredita-nemsanas-ietekme-maksatnespejas-procesu>;
9. Krons M. Civillikuma pirmais pants. Jurista vārds . 21.12.2010. Nr. 51;
10. Slicāne. E. Labas ticības princips un tā piemērošana Latvijas civiltiesībās. Jurista vārds. 06.02.2007. Nr. 6 (459);
11. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcija.;
12. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Civilprocesa likuma komentāri. II daļa (29-60.1 nodaļa). Tiesu namu aģentūra, 2012, 1031 lpp.;
13. Zvērinātu advokātu biroja “NOVIUS” pētījums “Fiziskās personas maksātnespējas procesa piemērošanas nosacījumi un tā efektivitāte”. Pieejams: <http://petijumi.mk.gov.lv/node/3105>;

14. Fiziskās personas maksātspējas process. Parādniekam jābūt godprātīgam (II).
Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/302869-fiziskas-personas-maksatnespejas-process-paradniekam-jabut-godpratigam-ii-2019>;
15. Cik ilgam laikam jāpaiet, lai uzsāktu jaunu maksātspējas procesu. Pieejams: <https://lvportals.lv/e-konsultacijas/17840-cik-ilgam-laikam-japaiet-lai-uzsaktu-jaunu-maksatnespejas-procesu-2019>;
16. Ar likumu ierobežos ātro kredītu devējus. Pieejams: <https://lvportals.lv/skaidrojumi/297905-ar-likumu-ierobezos-atro-kreditu-devejus-2018>;
17. Valdība atbalsta Tieslietu ministrijas izstrādāto likumprojektu par fiziskās personas atbrīvošanu no parādsaistībām. Pieejams: <https://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/valdiba-atbalsta-tieslietu-ministrijas-izstradato-likumprojektu-par-fiziskas-personas>;
18. The World Bank. Report on the Treatment of the Insolvency of Natural Persons. 2013, p. 64, par 192. Pieejams: https://siteresources.worldbank.org/INTGILD/Resources/WBInsolvencyOfNaturalPersonsReport_01_11_13.pdf;

Normatīvie akti:

1. Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnijs regula (ES) Nr. 575/2013 par prudenciālajām prasībām attiecībā uz kredītiestādēm un ieguldījumu brokeru sabiedrībām
Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32013R0575&from=LV#d1e1329-1-1>;
2. EIROPAS PARLAMENTA UN PADOMES REGULA (ES) 2015/848 (2015. gada 20. maijs) par maksātspējas procedūrām. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015R0848&from=LV>;
3. Civillikums. LR likums. Valdības Vēstnesis. Pieņemts: 28.01.1937., [06.12.2019. red.];
4. Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 01.03.1998., [01.07.2019. red.];
5. Krimināllikums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 17.06.1998, [03.07.2019. red.];

6. Patērētāju aizsardzības likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 18.03.1999., [24.12.2019. red.];
7. Komerclikums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts 13.04.2000., [22.03.2020. red.];
8. Maksātnespējas likums. LR likums. [01.01.2008.-30.06.2009. red.]. Pieejams: https://m.likumi.lv/doc.php?id=166663&version_date=01.01.2008;
9. Maksātnespējas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 26.07.2010. [18.12.2019. red.];
10. Dzīvokļa īpašuma likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 28.10.2010. [01.12.2019. red.];
11. Kredītu reģistra likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis. Pieņemts: 24.05.2012., [25.02.2020. red.];
12. Par ārkārtējās situācijas izsludināšanu. Pieņemts: 12.03.2020., 103., Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2020/51A.1>;
13. Ministru kabineta 21.09.2016. rīkojums Nr. 527 "Par Maksātnespējas politikas attīstības pamatnostādņem 2016.–2020. gadam un to īstenošanas plānu". Pieņemts: 21.09.2016. Pieejams: <https://likumi.lv/ta/id/284925-par-maksatnespejas-politikas-attistibas-pamatnostadnem-2016-2020-gadam-un-to-istenosanas-planu>;
14. Likumprojekta "Maksātnespējas likums" anotācija. Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/3DA20AD7479A7451C2257682003F4E4F?OpenDocument#b>;
15. Likumprojekts "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420>;
16. Likumprojekta "Fiziskās personas atbrīvošanas no parādsaistībām likums" anotācija. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/mk/tap/?pid=40476420>;
17. Insolvency Act 1986. Pieejams: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents>;
18. Individual Voluntary Arrangements. Pieejams: <https://www.insolvencydirect.bis.gov.uk/casehelpmanual/I/IndividualVoluntaryArrangements.htm>;
19. Insolvenzordnung. Pieejams: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/index.html>;
20. Võlgade ümberkujundamise ja võlakaitse seadus Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/akt/131012014008>;

Tiesu prakse:

1. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2018. gada 26. janvāra lēmums lietā Nr. C68310217, SPC-2/2018. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas>;
2. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 24. janvāra lēmums lietā Nr. C36066011, SPC-7/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas>;
3. Latvijas Republikas Senāta Civillietu departamenta 2019. gada 11. jūnija lēmums lietā Nr. C32189017, SPC-13/2019. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/klasifikators-pec-lietu-kategorijam/maksatnespejas-lietas/nolemumi-fiziskas-personas-maksatnespejas-lietas>;
4. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2017. gada 19. maija spriedums Lietā Nr. C26121117 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/lv/nolemumi>;
5. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2019. gada 12. septembra spriedums lietā Nr. C68371418. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
6. Cēsu rajona tiesas 2015. gada 16. septembra spriedums lietā Nr. C1110xxxx. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
7. Dobeles rajona tiesas 2017. gada 14. jūlija spriedums lietā Nr. C13055017. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
8. Dobeles rajona tiesas 2017. gada 4. decembra spriedums lietā Nr. C13073617. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
9. Dobeles rajona tiesas 2017.gada 11.decembra spriedums Lietā Nr.C13076017. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
10. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2018. gada 4. janvāra spriedums lietā Nr. C29577917. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
11. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2018.gada 19.janvāra lēmums Lietā Nr.C29331617 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>
12. Jēkabpils rajona tiesas 2018. gada 25. janvāra spriedums Lietas arhīva Nr. C-0200-18/4 Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;

13. Rīgas rajona tiesas 2018. gada 29. marta spriedums lietā Nr. C33373618.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
14. Zemgales rajona tiesas 2019. gada 7. maija lēmums lietā Nr. C73342518.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
15. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2019. gada 7. augusta spriedums lietā Nr. C30679919. Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
16. Rīgas rajona tiesas 2019. gada 10. oktobra spriedums lietā Nr. C33450917.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>;
17. Zemgales rajona tiesas 2019. gada 30. oktobra spriedums lietā Nr. C73583719.
Pieejams: <https://manas.tiesas.lv/eTiesasMvc/nolemumi>.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Lābticības principa nozīme fiziskās personas maksātnešpējas procesā”
izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: _____ / Kintija Vilcāne /

Datums: 2020. gada 22. aprīlis

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai:

Darba vadītāja: Lektors, Mag. Iur. Gaidis Bērziņš _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā: 2020. gada 22. aprīlī

Civiltiesisko zinātņu katedras metodiķe: Madara Ķimene _____

Darbs aizstāvēts maģistra darbu pārbaudījuma komisijas sēdē

____.____.____ prot. Nr. _____

Komisijas sekretārs: _____